

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Samhällsbyggnadsenheten
Jens Rasmussen
arkitekt
010-224 5187

PM
2013-11-27,
rev 2016-05-25

Diarienummer
408-36477-2013

Sida
1(74)

Sammanfattande redogörelse för Västra Götalands län 2016

Översiktsplanens aktualitet och planeringsunderlag

Innehåll

Innehåll	2
1 Inledning	5
1.1 Redogörelsens upplägg och avgränsning	6
1.2 Länsstyrelsens roll och regionalt planeringsunderlag	6
1.3 Arbetssätt och metoder.....	6
1.3.1 Fördjupningar.....	7
1.3.2 GIS-standard	7
1.3.3 Havsplaner	7
2 Sammanfattande redogörelse - gemensam för länets kommuner.....	8
2.1 REGIONALA UTMANINGAR	8
2.2 NATIONELLA OCH REGIONALA MÅL, PLANER OCH PROGRAM.....	9
2.2.1 Vision för länet	10
2.2.2 Regionala tillväxtprogram	11
2.2.3 Regionala framtidsbilder.....	11
2.2.4 Regional transportpolitik	12
2.2.5 Regional kulturpolitik	14
2.2.6 Miljö kvalitetsmål	15
2.2.7 Klimatanpassning Västra Götalands län - regional handlingsplan..	18
3 Frågor som Länsstyrelsen särskilt ska uppmärksamma	19
3.1 MELLANKOMMUNALA FRÅGOR	19
3.2 RIKSINTRESSEN	20
3.2.1 Kommunikationer	21
3.2.1 Totalförsvarets militära del.....	21
3.2.1 Naturvård	22
3.2.2 Friluftsliv	22
3.2.3 Kulturmiljövård.....	23
3.2.4 Yrkesfisket	23
3.2.5 Energiproduktion och -distribution.....	24
3.2.6 Ämnen och material	24
3.2.7 Industriell produktion.....	25
3.2.8 Vattenförsörjning	25
3.2.9 Hushållningsbestämmelserna 4 kap MB.....	25
3.3 MILJÖKVALITETSNORMER.....	27

3.3.1	MKN buller	27
3.3.2	MKN vatten	29
3.3.3	MKN luft.....	30
3.4	HÄLSA OCH SÄKERHET (miljö- och riskfaktorer)	31
3.4.1	Risk- och sårbarhet	32
3.4.2	Farligt gods	33
3.4.3	Skyddsavstånd till störande verksamheter	33
3.4.4	Säkerhetsavstånd till vägar	34
3.4.5	Skyddsavstånd till järnvägen	34
3.4.6	Buller	34
3.4.7	Potentiellt förorenade områden.....	35
3.4.7.	Översvämningar.....	36
3.4.8	Geotekniska förhållanden	37
3.4.9	Geostrålning/ Radon	38
3.5	STRANDSKYDD – och landsbygdsutveckling i strandnära lägen.....	39
4	Övriga allmänna intressen som ska beaktas i översiktplaneringen.....	41
4.1	DEMOGRAFI/SOCIAL HÅLLBARHET.....	41
4.1.1	Arbetsätt, teman och perspektiv	43
4.1.2	Verktyg	44
4.1.3	Socialkonsekvensbeskrivningar och stöd från Länsstyrelsen	44
4.2	BEBYGGELSE.....	45
4.2.1	Samhällsplanering.....	45
4.2.2	Stöd och riktlinjer vid bygglovgivning	48
4.2.3	Bostadsmarknad och byggande.....	48
4.2.4	Kulturmiljö.....	50
4.3	EKONOMI.....	51
4.3.1	Näringspolitik Regional tillväxt.....	51
4.3.2	Näringslivsutveckling	51
4.3.3	Service	51
4.3.4	Handel.....	52
4.3.5	Turism och större butiker.....	52
4.3.6	Areella näringar, landsbygd och livsmedel.....	53
4.3.7	Resursanvändning Materialförsörjning.....	56
4.3.8	Energi	57
4.4	NATUR OCH MILJÖ.....	59

4.4.1	Stora opåverkade och tysta områden	59
4.4.2	Landskap.....	59
4.4.3	Miljö	61
4.4.4	Naturvård	61
4.4.5	Klimat	64
4.4.5	Hav, yt- och grundvatten.....	66
4.4.6	Friluftsliv	69
4.5	INFRASTRUKTUR	70
4.5.1	Transporter.....	70
4.5.2	Krisberedskap och säkerhet	73
4.5.3	Dricksvatten	73
4.5.4	Energidistribution	74

1 Inledning

I samband med införandet av den nya plan- och bygglagen (2010:900) den 2 maj 2011 fick Länsstyrelsen en tydligare roll i aktualitetsprövningen av kommunernas översiktsplaner.

Enligt 3 kap 27 § i den nya plan- och bygglagen (PBL) ska kommunfullmäktige minst en gång under mandattiden ta ställning till om översiktsplanen är aktuell i förhållande till de krav som ställs i PBL. En nyhet är att Länsstyrelsen enligt 28 § i ska lämna en sammanfattande redogörelse till kommunen minst en gång per mandatperiod. Den ska redovisa dels de statliga och mellankommunala intressen som kan ha betydelse för översiktsplanens aktualitet, dels Länsstyrelsens synpunkter på dessa. Länsstyrelsen ska också lämna en sammanfattande redogörelse när kommunen begär det.

Denna rapport är en sammanfattande redogörelse för hela Västra Götalands län, där övergripande och aktuella frågor om översiktsplaneringens innehåll tas upp. Den ska också utgöra grund för de kommunspecifika redogörelser som Länsstyrelsen på begäran tar fram för den enskilda kommunen.

I denna rapport lämnas hänvisningar till de webbsidor som länsstyrelser bedömer kan vara aktuella för arbetet med översiktlig planering.

I handläggning av detta ärende har deltagit enhetschef Christer Abrahamsson, beslutande planhandläggare Jens Rasmussen, föredragande samt funktionschef Helena Carling - Samhällsbyggnadsenheten. Berörda enheter inom länsstyrelsen samt regionala myndigheter har bidragit med fakta och underlagsmaterial.

Christer Abrahamsson
Christer Abrahamsson

Jens Rasmussen
Jens Rasmussen

1.1 Redogörelsens upplägg och avgränsning

Rapporten innehåller kommentarer till underlag som berör samtliga kommuner i länet. Den utgår främst från de områden där Länsstyrelsen har ett särskilt tillsynsansvar. Utöver detta behandlas även nationella och regionala mål och program och andra allmänna intressen som har koppling översiktsplaneringen. I rapporten tar vi upp frågor som är nya och aktuella.

Länsstyrelsen avser att uppdatera denna rapport i takt med att nya frågor blir aktuella och lagstiftningen ändras. Rapporten kommer att vara tillgänglig på Länsstyrelsens webbplats.

Hänvisningar avser nya PBL (2010:900).

1.2 Länsstyrelsens roll och regionalt planeringsunderlag

Ansvar för den regionala samordningen av allmänna intressen vilar på Länsstyrelsen och dessa sammanställs som planeringsunderlag i en RUM-katalog - Regionalt underlagsmaterial, Västra Götalands län. Avsikten är att förteckningen ska ajourhållas årligen. En omfattande översyn pågår då mycket av underlaget inte längre är aktuellt. RUM-katalogen är därför inte tillgänglig för närvarande. Arbetet pågår med att utarbeta en länsstyrelsegemensam struktur för planeringsunderlaget den beräknas vara klar under hösten 2016. Fram tills detta arbete är färdigt är kommunerna hänvisade till [publikationer](#) på Länsstyrelsens webbsida, eller att kontakta planhandläggare på Samhällsavdelningen.

Många planeringsunderlag är också tillgängliga i GIS-format. Flertalet av dessa kan laddas ner från GIS-portalen [GIS-data från länsstyrelserna](#) för användning i eget GIS. Länsstyrelsens webb GIS, [Informationskartan Västra Götaland](#), ger möjlighet att se flera av dessa planeringsunderlag. Observera att Informationskartan inte gör anspråk på att redovisa alla de allmänna intressen som kommunen behöver ta hänsyn till vid en aktualitetsförklaring, eller i arbetet med att ta fram en ny översiktsplan.

För mer information om Länsstyrelsens GIS-tjänster kontakta gis-data.vastragotaland@lansstyrelsen.se

Information kan också hämtas i [Geodataportalen](#), som är en ingång till webbaserade geo data och tjänster som ger möjlighet att söka, se på och ladda ner geo data från olika källor. Via portalen kan användare på ett samlat sätt nå många organisationers tjänster och geo-data. Geodataportalen är öppen för alla som vill ta del av och söka information.

1.3 Arbetssätt och metoder

Under 2010 bedrev Boverket och länsstyrelserna i samarbete med ett antal kommuner åtta pilotprojekt inom arbetsområdet översiktsplanering. Projektgrupperna slutrapporterade under början av 2011 sina resultat som ger flera intressanta

aspekter på arbetssätt och metoder för att nå en mer strategisk och kontinuerlig översiktsplanering i kommunerna.¹

Bland annat föreslås att översiktsplanen ska fungera som en ”ramplan” som anger förhållningssätt och spelregler för efterföljande planering. Planeringen behöver inte behandla alla frågor. Prioritering till aktuella frågor bör göras för tydlighetens skull. Fokus bör ligga på lokala förutsättningar, men tydliga kopplingar behöver också göras till nationella och regionala strategier, planer och intressen. Planeringsunderlagen bör hållas à jour genom kontinuerligt arbete. Underlaget hålls skilt från själva planförslaget och behöver inte bli föremål för politisk behandling.

Översiktsplanen bör ses som ett avvägningsinstrument i samhällsplaneringen. Här kan man anlägga ett helhetsperspektiv och redovisa motstående målkonflikter och ta ställning till vilka intressen som ska ha företräde. Tillämpningen av landskapskonventionen innebär både att anlägga ett helhetsperspektiv och få en bred medverkan och förståelse för vardagslandskapet. Översiktsplanen är även planen som redovisar hur staten genom Länsstyrelsen bedömer föreslagen mark- och vattenanvändningens påverkan på statliga intressen.

Det är en stor fördel om översiktsplanerna är utformade på liknande sätt och ger en jämförbar bild av planerad utveckling i en region eller delregion. Vi rekommenderar därför att översiktsplanen utformas enligt Boverkets föreslagna [ÖP-modell](#).

1.3.1 Fördjupningar

Till den kommunomfattande översiktsplanen har med tiden fogats fördjupningar och tillägg. Dessa ska i tillämpliga delar arbetas in i den kommunomfattande planen och i övrigt aktualitetsbedömas samtidigt med denna. Det bör tydligt framgå om en fördjupning eller ett tillägg inte längre är aktuell.

1.3.2 GIS-standard

Länsstyrelsen ser gärna att översiktsplaneringen genomförs digitalt i en standard som möjliggör och underlättar för länsstyrelsen att göra länstäckande analyser och länsöverblickar som också kommunerna i sitt mellankommunala planeringsarbete kan ha nytta av. En genomtänkt digital struktur kan underlätta arbetet vid en aktualitetsförklaring. Dessutom kan översiktsplanen fungera som ett uppslagsverk för handläggarna, genom att det finns möjlighet att länka till relevanta underlag som planerarna behöver i sitt dagliga arbete. För idéer om arbetet med en digital översiktsplan hänvisar länsstyrelsen tills vidare till översiktsplaner för Jönköping, Karlstad och Örebro kommun.

1.3.3 Havsplaner

I juli 2015 trädde den svenska havsplaneringsförordningen i kraft, som en konsekvens av EUs havsplaneringsdirektiv. Havs- och vattenmyndigheten har genom förordningen fått uppdraget att ta fram havsplaner för svenskt vatten. Havsplanerna

¹ [Boverket: Språngbräda för nya plan- och bygglagen, åtta pilotprojekt: Intro, antologi resp. exempel](#)

kommer sedan att beslutas av regeringen. Havspanerna har en vägledande funktion och syftet med planerna är att visa på statens samlade syn på den mest lämpliga användningen av havsområdena. Enligt den nya skrivningen i miljöbalken (4 kap 10 §) ska planer upprättas för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet. Västra Götalands län ingår i sin helhet i havspanen för Västerhavet, som sträcker sig från norska kusten till Öresund. Länsstyrelserna ska enligt förordningen medverka vid framtagandet av havspanerna och Länsstyrelsen i Västra Götalands län har en särskild uppgift som samordnare av de tre län som Västerhavspanen berör.

Den kommunala översiktsplanen ska även fortsättningsvis omfatta kommunens del av territorialvattnet. Det innebär att såväl kommunens översiktsplan som den nya havspanen kommer att gälla för ett vattenområde som sträcker sig från en linje en nautisk mil utanför baslinjen till kommungränsen i väster. Baslinjen är den linje som knyter samman kuststräckans ytterst belägna öar och skär. Utöver denna överlappning kommer ett antal beroenden mellan öppet hav, skärgård och fastlandet att behöva hanteras. Det kan röra sig om farleder till hamnar, havsbaserad energiproduktion, kablar och ledningar med mera.

Det är angeläget att kustkommunerna redan nu integrerar de frågeställningar som exemplifieras ovan i en större omfattning än vad som hittills varit motiverat i sin översiktsplanering. Då det är en ny typ av samordning som kommer att krävas behöver alla parter göra sina egna analyser för att beskriva de intressen man har. Det är inte säkert att alla underlag som är önskvärda finns på plats i detta arbete – men resultatet kommer att bidra som underlag i framtiden.

Det är lämpligt att kommunen redovisar sitt förhållande till de havsaktiviteter man anser relevanta i såväl kartor som beskrivande text. Både kunskapsunderlag och ställningstaganden av anspråkskaraktär har en plats i denna redovisning.

Inte bara kustkommunerna kommer att beröras av havspanerna. Ledningar till annat land och fartygstrafik på inlandsfarvatten kopplat till landtransporter är exempel på företeelser som i princip kan beröra länets alla kommuner.

2 Sammanfattande redogörelse - gemensam för länets kommuner

2.1 REGIONALA UTMANINGAR

Västra Götalands län är med sina 49 kommuner stort och komplext, med såväl Sveriges andra storstad, som glesbefolkad landsbygd och orörda naturområden. Västra Götalands län påverkas också till stor del av områden utanför länets gränser. Delar av storstadsregionen ligger i Hallands län och på likande sätt påverkas främst Bohuskommunerna av närheten till Oslos storstadsregion. Vårt län har goda förut-

sättningar för en uthållig utveckling med sina naturtillgångar, sin bebyggelsestruktur och sitt kommunikationsläge.

Att många människor pendlar mellan kommuner på en större arbetsmarknad är numera en självklarhet. Pendlingen bidrar till att skapa större arbetsmarknadsregioner som i sin tur genererar ekonomisk tillväxt. På en arbetsmarknad med hög geografisk rörlighet påverkas en kommun i större utsträckning av utvecklingen i dess grannkommuner. Med detta följer även polariseringen i storstadsregionen.

En stor utmaning för kommunerna i länet är att medverka och planera för en god bostadsförsörjning och en bostadsmarknad som blir allt mer regional.

En mycket stor del av pendlarna använder i dag bil. Konsekvensen av ett omfattande och ökande bilresande är trängsel, utökade behov av stor infrastruktur, ökande utsläpp av växthusgaser och annan miljöbelastning. De positiva effekterna av en ökad geografisk rörlighet står i stark konflikt med målen för klimatpolitiken. Det är därför en stor utmaning för kommunerna att i planeringen medverka till att kollektivtrafiken i framtiden har förutsättningar att kunna erbjuda ett konkurrenskraftigt och miljövänligt alternativ till bilpendlingen. Kommunerna kan genom sin lokalisering av nya bostäder och verksamheter bidra till att stärka stråk för kollektivtrafiken och skapa underlag för mer hållbara transporter.

Att arbetsmarknadsregionerna växer gynnar män mer än kvinnor. Män pendlar i genomsnitt längre till arbetet och har därmed tillgång till en större arbetsmarknad än kvinnor, vilket är en viktig omständighet att ta hänsyn till i den kommunala översiktsplaneringen och i den regionala infrastrukturplaneringen. Ett ökat resande ställer också krav på närmiljön till bostaden vad avser service, tillgänglighet, möjlighet till nära friluftsliv även under den mörka delen av året/dygnet.

Lokalisering av externa handelscentra och koncentrationen av handeln till färre stora tätorter påverkar också förutsättningarna för mindre kommuner och tätorter.

Ianspråktagandet av produktiv jordbruksmark ökar och är en fråga som Länsstyrelsen vill lyfta fram som angelägen att beakta. På samma sätt är förutsättningarna för att bevara ett öppet kulturlandskap viktigt att uppmärksamma.

Turism- och besöksnäringen är stor, viktig och växande i länet. Det är en angelägen fråga att undvika att näringens utveckling inte kommer i konflikt med länets natur- och kulturvärden samt friluftslivet.

2.2 NATIONELLA OCH REGIONALA MÅL, PLANER OCH PROGRAM

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Enligt 3 kap 5 § PBL ska översiktsplanen bland annat samordnas med relevanta nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling inom kommunen. Nationella mål, planer och program finns i mångfald

inom de flesta ämnesområden och frågan är vilka som är relevanta och av betydelse för en hållbar utveckling i kommunen.

Boverket har på uppdrag av regeringen i en rapport sammanställt sådant som staten har lagt fast inom olika politikområden och som bör beaktas i samhällsplaneringen. Sammanställningen av nationella mål, planer och program är indelad i fem teman: demografi, bebyggelse, ekonomi, natur och miljö samt infrastruktur. Indelningen är vald för att visa målens koppling till olika strukturer och göra det lättare att beakta de nationella målen etc. i den fysiska samhällsplaneringen. Länsstyrelsen har i denna redogörelse valt ut relevanta målen för länet och där det finns preciseringar eller ställningstaganden på regional nivå fört in dem i de olika avsnitten.

Även länet befinner sig i ett större sammanhang. Vi lever i en globaliserad värld där trenderna sveper över kontinenter och inte stoppar vid statsgränserna. Boverket lanserade *Vision för Sverige 2025* i slutet av november 2012. Där redovisas de stora megatrenderna, ett förändrat klimat, en globaliserad, urbaniserad och digitaliserad värld. Vidare redovisas 12 visioner för planering som man kan ha som bakgrund inför kommande översiktsplanering.

Regional utveckling, infrastrukturplanering och det faktum att människor dagligen rör sig över allt längre avstånd för att uträtta sina vardagliga sysslor ställer nya krav på utformningen av de övergripande kommunala och regionala strukturerna. Vi bor och arbetar på olika platser, åker till nöjen och fritidsaktiviteter på andra och handlar på ett tredje. Våra livsrum utökas och de mellankommunala och regionala kopplingarna ökar kravet på att samhället planeras med utgångspunkt inte bara ifrån kommunala utan även regionala perspektiv.

2.2.1 Vision för länet

Det goda livet är en vision framtagen 2005 av Västra Götalandsregionen i samarbete med kommunerna i de fyra kommunalförbunden.

Det centrala inslaget i visionen är "Det goda livet." Det definieras enligt följande:

1. En god hälsa
2. Arbete och utbildning
3. Trygghet, gemenskap och delaktighet i samhällslivet
4. En god miljö där de förnybara systemen värnas – naturen, boendet och arbetslivet
5. Möta behoven hos barn och ungdomar
6. Uthållig tillväxt, som skapar resurser för alla, och ett rikt kulturliv

Visionen består i övrigt av tre delar:

- Hållbar utveckling med dess tre dimensioner, den ekonomiska, sociala och miljömässiga
- Fyra generella perspektiv, som ska genomsyra allt – *Den gemensamma regionen, Jämställdhet, Integration och Internationalisering*
- Fem fokusområden, dit huvuddelen av utvecklingsarbetet inriktas –
1) *Ett livskraftigt och hållbart näringsliv* 2) *Ledande i kompetens och kunskapsutveckling*, 3) *Infrastruktur och kommunikationer med hög standard*, 4) *En ledande kulturregion* och 5) *En god hälsa*.

2.2.2 Regionala tillväxtprogram

Regionala tillväxtprogram är ett instrument som regeringen infört i syfte att samordna insatser för hållbar tillväxt. Programmen utarbetas i regionala partnerskap och består av analyser av regionens tillväxtförutsättningar, program för hållbar tillväxt ur ett näringslivsperspektiv samt överenskommelser mellan de aktörer som skall genomföra och finansiera programmet. Det regionala tillväxt- och utvecklingsprogrammet ”Västra Götaland 2020” som gäller för perioden 2014-2020 är huvudverket för att genomföra visionen om det goda livet.

”Västra Götaland 2020” ska bidra till att utveckla en region som är attraktiv, med hög produktivitet och kreativitet och som kännetecknas av solidaritet med alla invånare och med vår omvärld. En region som tar ansvar för framtiden. Fokus ska ligga på unga och kommande generationer. Grundfrågan för tillväxt och utveckling och för att ge invånarna en bra framtid handlar om att bygga en region där fler har möjlighet att utnyttja Västra Götalands samlade utbud av utbildning, arbete, kultur, fritid etc. När de lokala arbetsmarknaderna vidgas, och fler når ett större utbud, stärks företags och andra organisationers förutsättningar att utvecklas. Möjligheterna till specialisering och naturlig klusterbildning ökar med höjd produktivitet som följd. Andra effekter av mer täta och befolkningsrika marknader är att förutsättningarna att driva verksamheter med bas i den lokala marknaden förbättras, nyföretagandet stärks, utvecklingen blir mindre känslig för händelser i omvärlden, mer robust.

Fortsatta satsningar på transportinfrastruktur, kollektivtrafik, IT-utbyggnad är en central del av strategin. Genomförandet av det Västsvenska paketet är ett nödvändigt första steg.

2.2.3 Regionala framtidsbilder

Det blir allt vanligare med regionala framtidsbilder, t.ex. strukturbilder, för att ha gemensam syn på strukturen inom bl.a. den fysiska planeringen för en hållbar utveckling.

I Västra Götalandsregionens tillväxt-och utvecklingsprogram ”Västra Götaland 2020” står det att regionen ska utveckla en regional framtidsbild som stödjer en hållbar utveckling i Västra Götaland. Utvecklingen av en långsiktigt hållbar region

förutsätter enligt programmet en gemensam övergripande framtidsbild av regionens fysiska struktur” (fotnot). För Västra Götaland och Västsverige saknas en sådan bild i dag. Sambandet mellan investeringar i fastigheter, lokalisering av samhälls-service och möjligheten till god kollektivtrafikförsörjning är viktiga områden liksom hur vi ska minska boendesegregationen i våra större städer. Utgångspunkten bör vara gemensamma principer för hållbar utveckling för kommunerna och Västra Götalandsregionen.

En regional bild för Västsverige kommer att tecknas på mer övergripande nivå än t.ex. de delregionala planer som finns idag för GR och Skaraborg. En regional strukturbild för Västsverige bör efterhand få genomslag i lokal, regional och nationell planering. Målet är att skapa en gemensam strukturbild för Västsveriges långsiktiga utveckling baserad på hållbar utveckling, vilken ger värdefulla bidrag till kommunala, regionala och nationella planprocesser. Arbetet med en regional strukturbild är inte påbörjat.

Sedan länge finns en strukturbild för Göteborgsregionen, arbete pågår i Strukturbild Skaraborg, Boråsregionen ligger i startgropana med en framtidsbild och Fyrbodalsregionen väntar Västra Götalandsregionens initiativ.

[Strukturbild GR](#) – beslutad maj 2008

[Strukturbild Skaraborg](#) – färdig ej beslutad (ev dec 2015)P

[Framtidsbild Boråsregionen](#) -påbörjat

2.2.4 Regional transportpolitik

Regional plan för transportinfrastruktur

Den aktuella planen gäller för perioden 2014-2025 och antogs i regionfullmäktige den 10 juni 2014. I gällande plan 2014-2025 anges målet att investeringarna i Västra Götalands transportinfrastruktur ytterst syftar till att främja tillväxten. Många intressenter är berörda. Västra Götalandsregionen och kommuner samverkar beträffande strategiska insatser och prioriteringar. Satsningarna på infrastrukturbyggnaden i Västra Götaland behöver trefaldigas. Det akuta investeringsbehovet uppgår till ungefär 50 miljarder. Några viktiga målsättningar är följande:

- Att förbättra och effektivisera godstransporter på väg och järnväg till och från hela Skandinavien via Göteborgs hamn.
- Snabba resmöjligheter via Landvetter flygplats.
- Högklassiga förbindelser på väg och järnväg till Oslo, Köpenhamn och Stockholm

Genom att infrastrukturen förbättras så blir det också möjligt för människor att nå fler arbetsplatser och högskoleorter.

För mer ingående information om beslutade åtgärder, effekter och måluppfyllelse etc hänvisas läsaren till att ta del av den regionala planen, se under lästips och länkar.

Regionalt handlingsprogram för hållbara transporter

Handlingsprogram för hållbara transporter 2013-2015 antaget 2013, är ett samverkansprogram för regional tillväxt och utveckling inom fordon och transporter. Programmet är ett av Västra Götalandsregionens verktyg för att uppfylla målen i Vision Västra Götaland – Det goda livet samt målen inom Tillväxtstrategin för Västra Götaland. Handlingsprogrammet syftar till att driva fram lösningar på kort och lång sikt, för en omställning till ett hållbart transportsystem.

Regionalt trafikförsörjningsprogram

Trafikförsörjningsprogrammet är det viktigaste dokumentet i utvecklingen av kollektivtrafiken i Västra Götaland. Det är här det beskrivs hur kollektivtrafiken ska utvecklas, och var fokus på kollektivtrafiksatsningar ska ligga.

I trafikförsörjningsprogrammet finns ett antal olika mål uppsatta. Ett av de centrala målen för kollektivtrafiken i Västra Götaland är att marknadsandelen ska öka och resandet ska fördubblas fram till år 2025. Det finns flera andra mål, kopplade till miljöfrågor, kring tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning, de resandes nöjdhet och hur kollektivtrafiken ska finansieras i framtiden. Dessutom innehåller programmet en beskrivning av det kommersiella marknadstillträdet för privata trafikföretag som vill starta egna linjer.

Västra Götalandsregionen arbetar med en revidering av det regionala trafikförsörjningsprogrammet med målsättning om att reviderat fastställt program under 2016.

Målbild Tåg 2035

Målbild tåg 2035 är en konkretisering av trafikförsörjningsprogrammets intentioner och viljeriktning och fastställdes av regionfullmäktige i september 2013. Målet är att tågtrafiken år 2035 ska klara tre gånger så många resenärer, ett ambitiöst mål men inte omöjligt att nå.

Målbilden förmedlar en vilja att utveckla Västra Götaland till ett konkurrenskraftigt tillväxtområde i norra Europa. I detta sammanhang är goda kommunikationer en självklar komponent för invånare och näringsliv. Tågtrafiken är det färdmedel som kan förena ett framtida hållbart transportsystem och växande arbetsmarknadsregioner i Västra Götaland. Målbilden är ett naturligt utvecklingssteg kopplat till redan beslutade investeringar såsom Västlänken och övriga delar av Västsvenska paketet.

Regional Godstransportstrategi

Västra Götalandsregionen (VGR) har formulerat ett politiskt uppdrag om att ta fram en regional godstransportstrategi. Den handlar om hur Västra Götaland ska kunna utvecklas som konkurrenskraftig logistik- och transportregion, utifrån mål om ökad tillväxt och bättre miljö.

Västra Götaland är Nordens främsta transportregion och en motor för svensk ekonomi. Investeringar i en hållbar och säker infrastruktur har avgörande betydelse för näringslivets utveckling såväl i regionen som i landet som helhet. Effektiva och

säkra godstransporter har stor betydelse för tillväxt och utveckling. Arbete med en regional godstransportstrategi pågår och förväntas vara klart under 2016.

Regional cykelstrategi

Västra Götalandsregionen har tagit fram ett förslag till cykelstrategi för regionen. Huvudsyftet med den regionala cykelstrategin är att skapa en gemensam målbild som stöd för prioritering och planering av cykelåtgärder på det statligt regionala vägnätet, både investeringar i infrastrukturen och åtgärder som underlättar och uppmuntrar att använda cykel, sk steg 1- och 2 åtgärder.

Ett återkommande steg utifrån strategin kommer att vara att en cykelåtgärdsplan tas fram med utgångspunkt från de prioriteringsprinciper som fastlagts i cykelstrategin. Detta arbete planerar Västra Götalandsregionen att göra tillsammans med kommuner, kommunalförbund och Trafikverket.

Cykelstrategin var på remiss under sommaren 2015 och är ännu inte färdigställd.

Inom GR pågår arbete med [cykelplanering](#). Göteborgsregionens kommuner har gjort ett gemensamt arbete med att kartlägga hur cykelvägnätet ser ut idag och vilka cykelsatsningar som är planerade i respektive kommun. Diskussioner har också förts kring samordnings- och samverkansmöjligheter.

Även inom Fyrbodal pågår [cykelsatsningar](#).

2.2.5 Regional kulturpolitik

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Västra Götalandsregionens kulturpolitik förhåller sig till två övergripande styrdokument; Vision Västra Götaland - Det Goda Livet och En mötesplats i världen - Kulturstrategi för Västra Götaland, antagen 2012.

För att konkretisera styrdokumenterna har Västra Götalandsregionen arbetat fram sex handlingsprogram som stöd för arbetet i olika områden. Nedan kan du läsa mer om Kulturvision Västra Götaland och handlingsprogrammen.

Hela territoriets kulturstrategi

Regionfullmäktige antog i september 2012 en ny kulturstrategi med namnet *En mötesplats i världen - Kulturstrategi för Västra Götaland 2012*-. Strategin utgår från kulturpolitikens fem dimensioner: demokratisk öppenhet, konstnärlig kvalitet, social relevans, ekonomisk potential och regional profilering. Kulturstrategin pekar också ut fem strategiska områden som vägledande och särskilt viktiga för regionens arbete: ett vidgat deltagande, utvecklade kapaciteter, gynnande av nyskapande, bättre nyttjande av tekniken samt ökad internationalisering.

För att konkretisera styrdokumenterna har Västra Götalandsregionen arbetat fram sex handlingsprogram som stöd för arbetet i olika områden.

Sex handlingsprogram inom prioriterade områden

Västra Götalandsregionens sex handlingsprogram inom kulturområdet har tagits fram i syfte att stärka demokratin och sätta medborgarnyttan i fokus. Verksamheten ska formas av och tillsammans medborgarna. Denna utveckling bygger på en bred samverkan i nya partnerskap och nätverk. Delaktighet och samverkan blir därför två viktiga nyckelord som genomsyrar programmen.

När det gäller kulturhistoriskt värdefulla områden och bebyggelse är det angeläget att kommunen i översiktsplanen anger riktlinjer och rekommendationer. Genom att i översiktsplanen ta ställning till områden med särskilda värden och vilka egenskaper som gör dessa värdefulla, kan kommunen skaffa sig handlingsberedskap för att möta utvecklingen och oförutsedda förändringsanspråk och som ett redskap i handläggningen av exempelvis bygglov. Det är också lämpligt att i översiktsplanen markera kulturhistoriskt särskilt värdefull bebyggelse som inte får förvanskas.

I en kommande översiktsplan bör bedömningar och konsekvensbeskrivningar finnas med för hur den föreslagna exploateringen i landskapet kan påverka kulturmiljöer och fornlämningar.

I en översiktsplan bör det finnas med kartmaterial som tydligt redovisar fornlämningar och kulturmiljövärden. I exempelvis kartor över utvecklingsområden ska fornlämningar vara tydligt utmärkta.

Miljömålet God bebyggd miljö

I den nationella miljömålsuppföljningen som redovisas bland annat på miljömålsportalen kan man se hur respektive län klarar de uppsatta miljömålen. De kulturmiljörelaterade nationella kommer inte att vara möjliga att uppnås om inte kommunerna i större utsträckning arbetar aktivt med att säkerställa kulturmiljövärden i planeringen.

Ett delregionalt exempel är att man i Fyrbodals kommunalförbund har tagit fram ett styrdokument för att underlätta kommunernas beslutsprocesser om offentliga miljöer. Det ska säkerställa kvalitet i gestaltningen.

2.2.6 Miljökvalitetsmål

16 Nationella miljökvalitetsmål har antagits av Sveriges Riksdag. Dessa mål ska ligga till grund för den svenska miljöpolitiken och genomsyra bl.a. den fysiska planeringen, som ofta pekas ut som en nyckelfråga för att nå målen. 2010 uppdaterade riksdagen målen preciseringar (Prop. 2009/10:155, Ds 2012:23).

Vid sidan av de nationella målen har länsstyrelsen i Västra Götaland tagit fram regionala miljökvalitetsmål. Rapport nr 2015:50. De regionala miljömålen för God bebyggd miljö är särskilt väsentliga att ta med i planprocessen.

Innebörden i flera miljökvalitetsmål behandlas i plan- och bygglagens 2 kap 5§, där det går att läsa att bebyggelse ska lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till bland annat de boendes och övrigas hälsa, jord-, berg- och vattenförhållandena, möjligheterna att ordna trafik, vattenförsörjning och avlopp samt annan samhällsservice, möjligheterna att förebygga vatten- och luftföroreningar

samt bullerstörningar och risken för olyckor, översvämning och erosion, lämplighet med hänsyn till energiförsörjning och energihushållning. Flera kapitel i miljöbalken är också centrala vid tillämpningen av plan- och bygglagen. Enligt miljöbalkspropositionen (1997/98:45) ska miljökvalitetsmålen vara vägledande vid tillämpningen av miljöbalken, särskilt avseende innebörden i begreppet hållbar utveckling. I miljöbalkens sjätte kapitel framgår att syftet med miljöbedömningar av planer och program är att ”integrera miljöaspekter i planen eller programmet så att en hållbar utveckling främjas” (6 kap. 11 § MB). Vidare ska en miljökonsekvensbeskrivning av en plan innehålla ”en beskrivning av hur relevanta miljökvalitetsmål och andra miljöhänsyn beaktas i planen eller programmet” (6 kap. 12 § MB).

Länsstyrelsen hänvisar ofta till miljökvalitetsmålen i olika ärenden som rör planer, tillsyn, tillstånd och utsläppsvillkor. Miljööverdomstolen har framhållit att miljökvalitetsmålen ofta fungerar som ledning för att bedöma vad som är att anse som skada och olägenhet för människors hälsa och miljön.

För vägledning inför att planera för miljökvalitetsmålen, läs Boverkets rapport *Miljöinriktad fysisk planering*, avsnittet *De femton miljökvalitetsmålen hantering i fysisk planering*. Vidare har Länsstyrelsen i Västra Götaland nyligen tagit fram en rapport Miljökvalitetsmålen i den fysiska planeringen, rapport nr 2013:05, som är en inspirations- och väglednings skrift för hur fysisk planering kan bidra till att miljökvalitetsmålen kan uppnås.

Ett tema inom miljömålen som också knyter an till andra sociala och ekonomiska mål för samhällsplaneringen är ekosystemtjänster. Naturen ska enligt ekosystemansatsen ses som en livsviktig, levande infrastruktur som är lika viktig som elnätet och kollektivtrafiken. Tjänsterna som kommer från ekosystemen ger oss bland annat biologisk mångfald, bullerdämpning, luft- och vattenhantering, klimatreglering, markstabilisering, rekreation och välbefinnande.

Länsstyrelsen understryker vikten av kommunerna genomför en framsynt fysisk planering som är strategisk och innehåller en integrerad analys av miljökvalitetsmålen och andra samhällsmål, där målkonflikter synliggörs. Att kommunen i översiktsplanen anger spelregler och rekommendationer samt gör ställningstaganden. Det är viktigt att miljökvalitetsmålen beskrivs som planeringsförutsättningar samt att det finns en beskrivning och utförlig analys av om planen främjar eller motverkar miljökvalitetsmålen. Att ange planindikatorer är en hjälp i den efterföljande processen. Det kan då bli tydligt om miljömålen integrerats i den fysiska planeringen så att hållbar utveckling främjats.

Frågor att tänka på

1. Översiktsplanen är ett instrument som ska möjliggöra en kommunal planering ur ett regionalt perspektiv. Den ska vägleda en planering som är gränsoverskridande eftersom kommunen kontinuerligt påverkar och påverkas av sina grannkommuner. Det är därför viktigt att man har en regional syn och samverkan, exempelvis vad gäller segregation, bostadsförsörjning, infrastruktur, arbetsmarknad osv. Naturresurser och geologiska förutsätt-

ningar följer oftast inte de administrativa gränserna och behöver därmed sättas in i ett större sammanhang.

2. Översiktsplanens roll som en fysisk plan innebär att den är en särskilt viktig arena för att diskutera och avväga frågor som rör en hållbar bebyggelsestruktur, en precisering under miljökvalitetsmålet *God bebyggd miljö*.
3. Genom att använda översiktsplanen som ett styrmedel, en "ramplan" som anger förhållningssätt och spelregler för efterföljande planering, kan kommunen bättre medverka till att nå nationella och regionala mål, planer och program.
4. Det är viktigt att kommunen i miljökonsekvensbeskrivningen tydligt redovisar vilken påverkan planen får för berörda miljökvalitetsmål och att kommunen låter resultaten av MKB 'n påverka planens utformning. Översiktsplanen kan i detta avseende vara ett bra stöd tidigt i planprocessen genom att tillhandahålla en checklista med tillhörande vägledning för hur detaljplaner ska behovsbedömas.
5. Riksdagen har antagit ett antal energimål. Länsstyrelsen anser att det är av vikt att översiktsplanen har en strategi i energifrågan som överensstämmer med Riksdagens energimål. Översiktsplanen behöver ge en tydlig vägledning hur detaljplaneringen ska kunna bidra till att energimålen uppfylls.
6. Översiktsplanen behöver ett tydligt förhållningssätt till målkonflikter i dag och som kan uppkomma i framtiden mellan miljökvalitetsmålen och andra nationella och regionala mål, planer och program.

Lästips och länkar

- [Sammanställning av nationella mål, planer och program av betydelse för fysisk planering](#)
- [Uppföljningsbara mål för hållbar fysisk samhällsplanering](#)
- [Vision för Sverige 2025 - Boverket](#)
- [Vision för Västra Götaland – från 2005](#)
- [Sambandet mellan det regionala tillväxtarbetet och kommunernas översiktsplanering](#)
- [Västra Götalandsregionen 2020, Tillväxt- och utvecklingsstrategi](#)
- [Regional transportplan Västra Götalands län 2014-2025](#)
- [Handlingsprogram hållbara transporter 2013-2015, Västra Götalandsregionen](#)
- [Trafikförsörjningsprogram, kollektivtrafiken, Västra Götalandsregionen](#)
- [Miljökvalitetsmålen i den fysiska planeringen, Länsstyrelsen Västra Götaland \(2013:05\)](#)
- [Ekosystemtjänster i stadsplaneringen – en vägledning](#)
- [De nationella energimålen, Regeringen](#)
- [De nationella och regionala miljökvalitetsmålen](#)
- [Fornlämningar i planering och byggande](#)
- [Den uppdragsarkeologiska processen](#)

2.2.7 Klimatanpassning Västra Götalands län - regional handlingsplan

Den globala uppvärmningen fortsätter och forskningen visar att den till största delen kan knytas till människans aktiviteter. Klimatförändringarna är en realitet redan idag och kommer enligt de senaste forskningsrönen att leda till ytterligare förändrade nederbördsförhållanden, ökade dygnstemperaturer, förhöjda vattennivåer, ökad risk för ras och skred och mer frekventa extrema vädersituationer i framtiden. Klimatförändringarna påverkar stora delar av samhället och naturmiljön och tar inte hänsyn till geografiska gränser. Detta innebär att vi måste arbeta gemensamt för att anpassa vårt samhälle och skydda vår naturmiljö utifrån dessa nya förutsättningar.

Klimatanpassning handlar om anpassning av naturliga eller mänskliga system till en faktisk eller förväntad förändring i klimatet som minskar sårbarheter eller tillvaratar möjligheter. Västra Götalands län står som en följd av pågående och framtida klimatförändringar främst inför utmaningar, men även i viss mån möjligheter, huvudsakligen inom de areella näringarna. Den regionala handlingsplanen är ett verktyg för att bemöta främst utmaningarna och fokuserar därför på hanteringen av de negativa konsekvenserna.

De åtgärder som den här handlingsplanen lyfter fram berör åtgärder för att möta lokala och regionala konsekvenser av klimatförändringarna. Det är dock viktigt att i arbetet ha med även ett nationellt och ett globalt perspektiv. De konsekvenser som klimatförändringen får i andra delar av världen, kommer att påverka också Västra Götalands län. Detta gäller till exempel frågor som livsmedelsförsörjning, produktion och transporter av kritiska produkter, IT-störningar på grund av störningar i datalagring, social oro och väpnade konflikter där påfrestningar orsakade av klimatförändringarna kan förvärra existerande hot och konflikter, förlust av biologisk mångfald, smittspridning och säkerhetspolitiska frågor.

Mål

Det övergripande målet för Länsstyrelsens arbete med klimatanpassning är ”Ett samhälle som står robust inför klimatförändringar”.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har formulerat tre mål för den regionala handlingsplanen:

- Handlingsplanen bidrar till arbetet med att utveckla ett långsiktigt robust samhälle.
- Handlingsplanen utgör utgångspunkt för det fortsatta klimatanpassningsarbetet på regional och kommunal nivå.
- Handlingsplanen vägleder Länsstyrelsen, kommunerna och övriga berörda aktörer i arbetet med konkreta åtgärder för att klimatanpassa Västra Götalands län.

Planen innehåller några prioriterade åtgärder som kan vidtas på kommunal nivå:

- Kommunerna bör integrera klimatanpassningsperspektivet i högre grad i fysisk planering för byggande och infrastruktur.
- Kommunerna bör vid planering använda mångfunktionella lösningar och lösningar med synergieffekter för hållbar stadsutveckling.
- Kommunen bör kartlägga översvåmnings- och skredrisker inom sitt geografiska område i syfte att identifiera befintlig riskutsatt bebyggelse och in-

frastruktur. Vid val av skyddsåtgärder bör både tekniska och biologiska skydd övervägas.

Frågor att tänka på

1. I översiktsplaner peka ut riskområden genom kartering, (ange lägsta golvhöjd)
2. Fördjupade översiktsplaner ska beakta klimatförändringar (modellering för lämplig markanvändning - angivande av lämplighet för exploatering, strategisk planering för blå-grön struktur)
3. Detaljplaner ska beakta klimatförändringar (till exempel genom dagvattenutredning och skyddsåtgärder mot översvämningar)
4. Planlägga mark i syfte att vid höga flöden göra plats för vatten för att minska erosion, sedimenttransport, oönskade översvämningar samt öka naturvärdena
5. Planläggning av ytor för dagvattenhantering.
6. Bygglov (Underlag avseende klimatanpassning i policydokument, ÖP och DP behöver vara så konkret att det går att tillämpa i bygglovsprövning)
7. I planarbetet arbeta för att minimera exploateringen av jordbruksmark

Lästips och länkar

- [Klimatanpassning i fysisk planering – Vägledning från länsstyrelserna](#)
- [Stigande vatten – en handbok för fysisk planering i översvämningshotade områden med 3 faktablad](#)
- [Klimatanpassningsportalen](#)

3 Frågor som Länsstyrelsen särskilt ska uppmärksamma

Under samrådet ska länsstyrelsen enligt 3 kap 10 § PBL bevaka att några särskilda frågeställningar behandlas i översiktsplanen och ge råd i fråga om sådana allmänna intressen samt lämna relevant planeringsunderlag.

3.1 MELLANKOMMUNALA FRÅGOR

Regional utveckling, infrastrukturplanering och det faktum att människor dagligen rör sig över allt längre avstånd för att uträtta sina vardagliga sysslor ställer nya krav på utformningen av de övergripande kommunala och regionala strukturerna. Vi bor och arbetar på olika platser, åker till nöjen och fritidsaktiviteter på andra och handlar på ett tredje. Våra livsrum utökas och de mellankommunala och regionala kopplingarna ökar kravet på att samhället planeras med utgångspunkt inte bara ifrån kommunala utan även regionala perspektiv. Översiktsplanen är ett instrument som ska möjliggöra en kommunal planering ur ett regionalt perspektiv. Den ska vägleda

en planering som är gränsöverskridande eftersom kommunen kontinuerligt påverkar och påverkas av sina grannkommuner. Geologiska förutsättningar och naturresurser följer oftast inte de administrativa gränserna. Det är därför viktigt att man har en regional syn och samverkan, exempelvis vad gäller vattenfrågor och materialförsörjning.

Utifrån dessa perspektiv är följande bland de områdena som kan beröra mellankommunala frågor:

- Infrastruktur
- Vattenfrågor
- Arbetsmarknad, tillväxt och näringsliv
- Bostadsmarknadsförsörjningen
- Besöksnäring – Turismen
- Materialförsörjning och tippning av muddringsmassor

3.2 RIKSINTRESSEN

Områden av riksintresse ingår i miljöbalkens grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden och ska enligt plan- och bygglagen anges i översiktsplanen. Av översiktsplanen ska också framgå hur kommunen avser att tillgodose de redovisade riksintressena. Tanken med riksintressen är att visa på områden som är särskilt viktiga för en viss mark- eller vattenanvändning från allmän synpunkt. Områdena ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada områdets värde eller försvåra utnyttjandet av det aktuella intresset.

Flertalet av de riksintressen, som pekats ut av sektorsmyndigheterna, tillkom redan under 1980-talet och har inte varit föremål för översyn sedan dess. Vissa myndigheter har dock gjort en granskning, men det finns ett stort behov av en total översyn.

Inom de närmaste åren kan tillämpningen av riksintressebestämmelserna komma att förändras. I december 2013 beslutades om direktiv för riksintresseutredningen som ska se över riksintressesystemet och dess funktion. Utredningens uppgift är att analysera och föreslå förbättringar som är ändamålsenliga och hållbara över tiden och som inte leder till onödiga inskränkningar i användningen av mark- och vattenområden. I augusti 2014 presenterades riksintresseutredningens delbetänkande *"Bostadsförsörjning och riksintressen"* (SOU:59). I delbetänkandet identifierar utredningen ett antal tillämpningssvårigheter avseende riksintressebestämmelserna. Utredningens uppfattning är att ett genomförande av förslag i slutbetänkandet kan undanröja många av dessa. Riksintresseutredningens slutbetänkande *"Planering och beslut för hållbar utveckling – Miljöbalkens hushållningsbestämmelser"* (SOU 2015:99) överlämnades till Miljö- och energidepartementet 2 december 2015. Förslaget förväntas gå på remiss under 2016.

I samband med riksintresseutredningens har länsstyrelserna för 2015-16 fått i uppdrag att ompröva och förtydliga riksintresseunderlaget inom områden som är aktuella för bostadbyggande och bebyggelseutveckling.

Nedan listas de nu utpekade riksintressena i länet för mer info se respektive myndighets webbsida.

3.2.1 Kommunikationer

Riksintresse för kommunikationer gäller för de fyra trafikslagen – väg, järnväg, luftfart och sjöfart. 2010 beslutade Trafikverket om utpekande av riksintresse för kommunikationer, efter en översyn som påbörjades 2009 av de respektive verken för fyra trafikslag. Tabeller över anläggningar av riksintresse kommunikation, kartmaterial och preciseringar finns på Trafikverkets webbsida.

3.2.1 Totalförsvarets militära del

Totalförsvaret kom under 2010 ut med en uppdatering av listan över intressen och riksintressen för totalförsvarets militära del. Under 2012 var listan med precisering av kunskapsunderlaget ute på remiss. Försvarsmakten har den 16 september 2013 tagit beslut om komplettering till beslut om redovisning av Försvarsmaktens intressen och riksintressen för Totalförsvarets militära del enligt 3 kap 9 § miljöbalken; HKV 2010-02-14, inklusive revidering 2013 av lista över riksintressen. Ytterligare en revidering har gjorts i mars 2015. I 2015 års redovisning av riksintressen samt områden av betydelse för totalförsvaret har inga nya, öppet redovisade, riksintressen tillkommit, men vissa förändringar har skett i formuleringar om riksintressets värden, varför detta är viktigt att ta del av. Underlaget finns i sin helhet på Försvarsmaktens webbsida.

Länsstyrelsen kommer att göra kartor till besluten tillgängliga i GIS-format på Länsstyrelsens GIS-portal.

Översiktsplanen behöver ge konkret handläggningsstöd, så att handläggaren vet i vilka fall yttranden från försvaret ska inhämtas. Citatet nedan kan ge viss vägledning:

”Riksintresset för totalförsvarets militära del (3 kap 9§ andra stycket miljöbalken) kan i vissa fall redovisas öppet i översiktsplanen, i andra fall inte. Dels finns områden i form av övnings- och skjutfält och flygflottiljer som redovisas öppet, dels områden som av sekretesskäl inte kan redovisas öppet. De senare har oftast koppling till spanings-, kommunikations- och underrättelsesystem. Huvuddelen av Sveriges kommuner är i olika omfattning berörda av riksintresset.

Kommunen kan ha områden av riksintresse för totalförsvaret som inte redovisas i översiktsplanen, som framför allt kan påverkas av höga byggnadsobjekt som mastar och vindkraftverk. Därför bör Försvarsmakten kontaktas i tidigt skede i sådana plan- och bygglovsärenden. Hela kommunens yta är samrådsområde för objekt högre än 20 m utanför och högre än 45 m inom tätort.”

Övriga ärenden inom riksintresseområde för totalförsvaret som behöver remitteras till Försvarsmakten är vägar, järnvägar (i de fall kommunen detaljplanelägger för en järnvägshub/station eller liknande – i övrigt berör det Trafikverket), ledning-

ar/kablar, alla ärenden som rör sjökablar i hav, insjöar, och vattendrag och ärenden som rör täktverksamhet.

3.2.1 Naturvård

Riksintressen för naturvård utpekade av Naturvårdsverket. För varje utpekade riksintresseområde finns en tillhörande värdebeskrivning.

I början av 2000-talet genomförde Naturvårdsverket en utvärdering av hur bestämmelserna om riksintresse för naturvård och friluftsliv fungerar som styrmedel. En central slutsats av utvärderingen var behovet av vägledning för tillämpningen av bestämmelserna. Naturvårdsverket ger därför 2005 ut en handbok om tillämpningen av miljöbalkens hushållningsbestämmelser (områden av riksintresse) när det gäller naturvård och friluftsliv – ”Riksintressen för naturvård och friluftsliv”. Handboken rymmer också allmänna råd för bedömningen av ”påtaglig skada” – ett centralt, men ibland svårbedömt begrepp. Syftet med handboken är främst att vara ett stöd för länsstyrelser och kommuner i tillämpningen av bestämmelserna.

I samband med riksintresseuppdraget som pågår 2015-16 ser länsstyrelsen över ett urval av riksintresseområden för naturvård som ligger inom områden för bebyggelseutveckling. Omarbetade riksintresseunderlag ska under 2016 sändas in till Naturvårdsverket för ställningstagande.

3.2.2 Friluftsliv

När det gäller riksintressen för friluftslivet (3:6 miljöbalken) pågår för närvarande en riksomfattande översyn. I det sammanhanget ser man systematiskt över bland annat de geografiska avgränsningarna.

Länsstyrelsen lämnade 28 februari 2014 in sina, och kommunernas, förslag till ändringar till Naturvårdsverket. Länsstyrelsen föreslår sammanlagt 60 riksintresseområden för friluftsliv vari samtliga äldre riksintressen i huvudsak består samt 26 nya föreslås. Förslaget går att ta del av på Länsstyrelsens webbsida - [”Översyn av riksintressområden för friluftslivet”](#). I april 2016 meddelar Naturvårdsverket att 15 områden av riksintresse för friluftslivet i Västra Götaland av de totalt 27 reviderade har godkänts. Dessa är:

- FO 03 Bredfjället
- FO 06 Dalslands sjö- och kanalsystem
- FO 07 Delsjöområdet
- FO 09 Gullmarnområdet
- FO 10 Göta kanal
- FO 20 Hökensås
- FO 21 Kinnekulle
- FO 25 Kynnefjäll
- FO 27 Lygnern och Storåns dalgång
- FO 30:1,2 Norra Bohusläns kust (inre och yttre kustzonen)
- FO 37 Svartedalen
- FO 39 Södra Bohusläns kust

FO 42:3 Vänern-Kålland och Hindens rev
FO 42:5 Vänern-Djurö, Brommö, Torsö och Fågelö
FO 46 Åsunden, Hofsnäs, Torpasjöområdet

Reviderade värdebeskrivningar hittar ni [här](#). Alternativt kontakta berörd kommunhandläggare på Samhällsbyggnadsenheten. Övriga områden (12 st) ska kompletteras eller beslutas om längre fram. I avvaktan på Naturvårdsverkets ställningstagande är det riksintresseområdena för friluftsliv som beslutades 1987-12-21 som gäller för dessa områden.

3.2.3 Kulturmiljövård

Kulturmiljövårdens riksintressen utgörs av kulturhistoriska landskap – kulturmiljöer. Dessa ska sammantaget ge en generell bild av samhällets kulturhistoriska utveckling – så som den återspeglas i landskapet, med regionala variationer och särdrag. De riksintressanta kulturmiljöerna skiljer sig åt genom att de tål olika former av förändringsåtgärder i olika stor utsträckning. Gemensamt är att de kulturhistoriska värdena ska vara vägledande för utvecklingen.

Riksintresse kulturmiljövård är inte ett områdesskydd på samma sätt som byggnadsminnen (enligt 3 § KML), kulturresevat (enligt 7 kap. 9 § miljöbalken) eller kulturmiljöer med områdesbestämmelser (enligt 4 kap. plan och bygglagen). Nämnade skyddsinstrument kan förekomma oberoende av om ett område utgör ett riksintresse eller inte. Men de kan också var för sig eller sammantaget fungera som verktyg för att tillgodose riksintresset i sådana delar där det finns behov av preciserade skyddsbestämmelser (*Kulturmiljövården riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken*, RAÄ)

Riksintresset för kulturmiljövård pekas ut av Riksantikvarieämbetet. För varje utpekade riksintresseområde finns en tillhörande värdebeskrivning.

Riksantikvarieämbetet påbörjade 2012 ett tvåårigt projekt - ”Kulturmiljövårdens riksintressen”. Projektets övergripande syfte har varit att förbättra förutsättningarna för en utveckling av landskapets kulturmiljövården i enlighet med miljö- och kulturpolitiken, inklusive landskapskonventionen. Projektets uppdrag har inbegripit att bidra till en mer ändamålsenlig tillämpning av kulturmiljövårdens riksintressen och en ökad samsyn mellan de aktörer som på olika sätt är berörda. Som ett resultat av översynen har en handbok för ”Kulturmiljövården riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken” tagits fram 2014-06-23. Handboken ska fungera som ett stöd för länsstyrelserna i deras arbete med rådgivning, stöd, planer och prövningar som rör riksintressen men kan med fördel också användas av kommunernas handläggare av planer och bygglov. Handboken gäller parallellt med och kompletteras av Naturvårdsverkets handbok (2005:5) för tillämpning av 3 kap. 6 § miljöbalken.

3.2.4 Yrkesfisket

När riksintresset för yrkesfisket pekades ut 1991 bedömdes grunda områden generellt som riksintressen, eftersom de utgör viktiga rekryterings- och uppväxtområden för fisk. De områden som utgör riksintresse för yrkesfisket reviderades 2006 och

omfattar generellt inte grunda områden. Dessa områden bedöms tillräckligt skyddade genom första stycket i 3 kap. 5 § miljöbalken. Riksintressena får avgränsas mer precist i förhållande till andra intressen i prövningsprocessen i samband med tillståndsärenden eller liknande.

3.2.5 Energiproduktion och -distribution

Energimyndigheten ansvarar för att peka ut områden är av riksintressen för energidistribution och energiproduktion. Dessa områden ska vara särskilt lämpliga för energidistribution och energiproduktion sett ur ett nationellt perspektiv.

Energiproduktion

Riksintresse energiproduktion kan handla om storskaliga anläggningar som är nationellt intressanta eller som behövs i områden där energikonsumtionen är stor. Det finns ett tiotal riksintressen för kraftvärme. För dessa områden finns inga tydliga geografiska avgränsningar. En översyn av dessa äldre anspråk pågår där framtagande av värdebeskrivningar och geografiska avgränsningar för riksintresseanspråk tas fram. I Västra Götaland har vi två riksintressen för kraftvärme:

- Brofjorden, Lysekil
- Industriområde, Stenungsund

Energidistribution

Riksintressebestämmelser för energidistribution kan tillämpas på områden för anläggningar som är del i större sammanhängande system för energidistribution av nationellt intresse. Det finns inga utpekade riksintresse för energidistribution i Västra Götalands län.

Stamledningar för gas eller större elledningar är inte klassade som riksintressen och bör därför inte redovisas som sådana i översiktsplanen.

Vindbruk

Beslutet att ange redovisade geografiska platser som områden av riksintresse för vindbruk togs av Energimyndigheten den 19 maj 2008. Riksintressen för vindbruk anges för att de har särskilt goda förutsättningar för vindbruk ur ett nationellt perspektiv, för att de behövs för viktiga eller nödvändiga funktioner i samhället och/eller för en landsdels behov av viss energiproduktion. Angivna riksintresseanspråk är framtagna med hänsyn till försörjningstrygghet och ur ett energisystemperspektiv (Energimyndighetens webbsida). År 2013 gjordes en nationell uppdatering av riksintressen för vindbruk och ett tilläggsbeslut för ett fåtal områden togs i maj 2015.

3.2.6 Ämnen och material

Riksintressen för ämne och material pekas ut av Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU). För att se aktuella riksintresseområden för Västra Götalands län se Länsstyrelsens Webb GIS (Infokartan).

3.2.7 Industriell produktion

Mark- och vattenområden som är särskilt lämpliga för anläggningar för industriellproduktion kan pekas ut som riksintresse. Tillväxtverket är den myndighet som bedömer vilka områden som är särskilt lämpliga som riksintresse för industriellproduktion.

Följande områden i Västra Götalands län är idag utpekade:

- Områden för petrokemisk industri, Stenungsunds kommun
- Området för raffinaderiet vid Brofjorden, Lysekils kommun
- Området vid Göteborgs hamn vid utloppet av Göta Älv, Göteborgs stad

Under tiden som riksintresseutredning pågår genomför Tillväxtverket inte någon översyn av vare sig befintliga eller nya anläggningar för riksintresse industriellproduktion.

3.2.8 Vattenförsörjning

Länsstyrelsen har under 2012 tagit fram förslag till riksintresse för dricksvattenförsörjning, som havs- och vattenmyndigheten skall besluta om. Länsstyrelsens förslag utgörs av Göteborgs Stads anläggningar för dricksvattenförsörjning samt Skaraborgsvattens Kommunalförbunds dricksvattenanläggningar.

3.2.9 Hushållningsbestämmelserna 4 kap MB

Riksintressen enligt 4 kap MB gäller större områden med stora natur- och kulturvärden samt värden för friluftslivet. De omfattar delar av våra kuster, fjäll och älvar. Dessa områden har pekats ut av riksdagen som särskilt värdefulla i sin helhet och anges direkt i [lagen](#). Västra Götalands län berörs av sex geografiska områden av riksintresse enligt 4 kap MB:

- Kustområdet och skärgården i Bohuslän från riksgränsen mot Norge till Lysekil
- Kustområdena och skärgårdarna i Bohuslän från Brofjorden till Simpevarp
- Väneren med öar och strandområden
- Vättern med öar och strandområden
- Tiveden med områden med områden vid sjön Unden och Viken samt området utmed Göta kanal mellan Karlsborg och Sjötorp
- Området Dalsland-Nordmarken från mellerud och sjön Ånimmen vid Väneren från sjösystemet från Dals-Ed i söder till Årjäng och Östervallskog i norr

Eftersom områdena är grovt angivna i lagen kan en närmare avgränsning behöva göras i kommunens översiktsplan i dialog med länsstyrelsen. Kommunen kan med fördel utveckla värdebeskrivningarna och på olika sätt ta tillvara på de kvaliteter som finns i områdena.

Västra Götalands länsstyrelse har tagit fram två skrifter med värdebeskrivningar, en för Bohuskusten och en för Vättern. För dessa områden är det särskilt angeläget

att översiktsplanen redovisar målsättningar och rekommendationer för hur värdena långsiktigt kan tas till vara och utvecklas.

Natura 2000

Natura 2000 områden är ett nätverk som skapades inom EU för att hejda utrotningen av djur och växter och för att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Dessa områden utses med stöd av EU: s fågeldirektiv och habitatsdirektiv. För att uppfylla direktivens krav på att även planer skall tillåtlighetsprövas, med avseende på den påverkan en planerad mark- och vattenanvändning kan få på ett Natura 2000 område, har ändringar genomförts i 4 kap 1 och 8 §§ miljöbalken. Alla områden som har förtecknats enligt 7 kap 27 §, stycke 1 och 2, utgör riksintresse enligt 4 kap 8 § miljöbalken. Bestämmelsen innebär i praktiken att man inte ska kunna anta en detaljplan vars genomförande kräver tillstånd enligt 7 kap 28 a § MB, innan ett sådant tillstånd har getts.

Även för verksamheter och åtgärder som planeras utanför ett Natura 2000 område kan det krävas tillstånd om verksamheten på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000 område.

Det är viktigt att det redan tidigt i planeringen görs bedömningar av vad den planerade markanvändningen kan komma att innebära. Detta gäller särskilt med hänsyn till Habitatdirektivets krav om att bedömningen också skall omfatta hur den planerade verksamheten i kombination med andra planer och projekt kan få konsekvenser för ett Natura 2000 område.

I Sverige finns drygt 4000 Natura 2000 områden. Vilka områden som finns inom Västra Götalands län och varför de valts ut framgår i Naturvårdsverkets kartverktyg – [Skyddad Natur](#).

Frågor att tänka på

1. Alla berörda riksintressen bör redovisas på karta.
2. Redovisa hur kommunen avser att tillgodose riksintresset. De värden som finns inom riksintresseområdena utgör kvaliteter som kommunen kan slå vakt om och förstärka i sitt kommunala utvecklingsarbete. Omsätt de nationella prioriteringarna till lokala värden. Vilka värden ser kommunen i sina riksintresseområden? Vad vill kommunen lyfta fram/prioritera? Hur kan de utnyttjas för att förstärka den utveckling som kommunerna vill se?
3. Vid motstående riksintressen ska avvägning mellan intressena göras.
4. Avvägning mot andra allmänna intressen ska också redovisas
5. Riksintresseområdenas geografiska avgränsningar är inte absoluta. Utgångspunkten för områdesavgränsningarna ska först och främst vara de värden som konstituerar riksintresset. Ytterligare precisering kan göras i ÖP i samverkan med Länsstyrelsen. Har kommunen synpunkter på avgränsningen eller definitionen ska det framgå i ÖP.

Lästips och länkar

- [Miljöbalken \(1998:808\)](#)

- [Planering och beslut för hållbar utveckling, SOU 2015:99](#)
- [Länsstyrelsens Webb-GIS, Infokartan](#)
- Riksintresse kommunikationer
- [Riksintresse Försvarsmakten](#)
- [Riksintresse naturvård VGO, värdebeskrivningar](#)
- [Riksintresse friluftsliv VGO, värdebeskrivningar](#)
- [Riksintresse naturvård och friluftsliv - Naturvårdsverkets handbok](#)
- [Riksintressen Kulturmiljövård, RAÄ](#)
- [Riksintressebeskrivningar Kulturmiljövård, Västra Götaland](#)
- [Handbok Riksintresse Kulturmiljövård, RAÄ](#)
- Riksintresse yrkesfiske, HaV
- [Riksintressen för energiändamål, Energimyndigheten](#)
- [Riksintresse vindbruk, Energimyndigheten](#)
- [www.vindlov.se](#)
- [Riksintresse värdefulla ämnen och material, SGU](#)
- [Riksintresse Industriell produktion, Tillväxtverket](#)
- [Riksintresse Vattenförsörjning - HaV](#)
- Värdebeskrivning 4 kap. Bohuskusten
- Värdebeskrivning 4 kap. Vättern

3.3 MILJÖKVALITETSNORMER

Av översiktplanen ska det, enligt 3 kap 5 § PBL, framgå hur kommunen avser att följa gällande miljökvalitetsnormer. Det ska framgå om det finns risk för att överskrida miljökvalitetsnormerna eller inte.

Miljökvalitetsnormer är ett juridiskt bindande styrmedel som infördes med miljöbalken 1999. De beskrivs närmare i 5 kap miljöbalken och infördes för att komma till rätta med miljöpåverkan från diffusa utsläppskällor som till exempel trafik och jordbruk. Miljökvalitetsnormer är ett av många styrmedel för att nå miljökvalitetsmålet *Frisk luft*. Miljömålet i sig är ambitiösare än miljökvalitetsnormen.

Den fysiska planeringen är ett viktigt verktyg för att tillsammans med andra verktyg uppnå MKN. PBL anger också att miljökvalitetsnormerna ska följas. Av miljöbalken framgår att det är myndigheter och kommunerna som ansvarar för att miljökvalitetsnormerna följs. Detta framgår av regeringens proposition [Åtgärdsprogram och tillämpningen av miljökvalitetsnormer \(2009/10:184\)](#).

3.3.1 MKN buller

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

2004 trädde förordning (2004:675) om omgivningsbuller i kraft. Denna uppdaterades 2015-03-25. Enligt förordningen ska en kommun med mer än 100 000 invånare kartlägga senast den 30 juni vart femte år (och ta fram åtgärdsprogram för) alla vägar och järnvägar inom kommunen, såväl statliga som kommunala och enskilda. Förordningen inför EU:s direktiv om buller (2002/49/EG) i svensk lagstiftning.

Förordningen och direktivet får ses som ett uttryck från regeringen och EU:s ansvariga ministrar att arbetet med buller måste intensifieras. Förordningen inför skyldigheten att genom kartläggning av omgivningsbuller och upprättande av åtgärdsprogram sträva efter att omgivningsbuller inte ska få skadliga följder för människors hälsa. Detta är en miljö kvalitetsnorm enligt miljöbalken – en så kallad målsättningsnorm.

Flertalet av länets kommuner berörs inte av förordningen, men även dessa kommuner bör redovisa i översiktsplanen var infrastrukturen innebär problem med buller. Genom att vara tydlig med var buller ger problem, ger kommunen tidiga signaler kring var det krävs varsamhet eller särskilda åtgärder i detaljplaneringen. Vidare behöver risken för vibrationer för bebyggelse nära järnväg beaktas i planeringen.

Den 9 april 2015 utfärdades en ny förordning om trafikbuller vid bostadsbyggnader (SFS 2015:2016). Förordningen trädde i kraft den 1 juni 2015 och ska tillämpas vid detaljplaneläggning, bygglov samt vid förhandsbesked. Förordningen innebär en lättnad, med avseende på krav av ljudnivåer, med undantag för uteplatser om en sådan avses att tillskapas vid bostadsbyggnation. Boverket har fått i uppdrag att ta fram en vägledning kring den nya förordningen, men det är i nuläget oklart när denna avses vara färdigställd.

Under tog 2012 Trafikverket fram en egen riktlinje baserad på Boverkets allmänna råd för buller i planeringen. Här tydliggörs hur Trafikverket ser på möjligheten till avsteg och ansvarsfördelningen mellan kommunen som planerande instans och Trafikverket som verksamhetsutövare. Trafikverket planerar för närvarande att ta fram en ny sådan riktlinje med anledning den nya bullerförordningen. När denna förväntas vara klar är dock för närvarande oklart.

Frågor att tänka på

Bullerfrågor bör ingå i översiktsplaneringen. Det är angeläget att klargöra var det finns bullerproblem. Det gäller såväl från infrastruktur, såsom väg, flyg, båttrafik och hamnar som från andra verksamheter. Med en tydlighet kring var det finns en bullerproblematik ges tidiga signaler kring vilken markanvändning som är lämplig och var det krävs varsamhet eller särskilda åtgärder i detaljplaneringen. För bebyggelse nära väg med tung trafik behöver även risken för vibrationer finnas med i planeringen.

Lästips och länkar

- [Trafikverket webbplats om buller](#)
- [Vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller, Naturvårdsverket \(2015\)](#)
- [Industri- och annat verksamhetsbuller vid planläggning och bygglovsprövning av bostäder – en vägledning, Boverket \(2015\)](#)
- [Förordning om trafikbuller vid bostadsbyggnader, SFS 2015:216 \(2015\)](#)

3.3.2 MKN vatten

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Vattenmyndigheten för Västerhavets vattendistrikt, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, har upprättat förslag till Förvaltningsplan, Miljökvalitetsnormer och Åtgärdsprogram med tillhörande miljökonsekvensbeskrivning för perioden 2015-2021 för Västerhavets vattendistrikt. Förvaltningsplanen innehåller en sammanfattande redogörelse för vattenförhållandena och förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön i distriktet. Förslaget till miljökvalitetsnormer baseras på uppdaterad statusklassificeringen samt en bedömning av möjligheterna att uppnå god status inom utsatt tid. Miljökvalitetsnormerna anger vilken kvalitet vattenförekomst ska ha vid en viss tidpunkt och utgör därmed utgångspunkten för de föreslagna åtgärderna i åtgärdsprogrammet. Åtgärdsprogrammet föreslår de åtgärder som behöver genomföras för att miljökvalitetsnormerna ska kunna följas.

Vattenmyndighetens underlag enligt ovan ska beaktas vid aktualitetsförklaringen av översiktsplanen. Av konsekvensbedömning ska framgå om den nuvarande översiktsplanen riskerar att motverka gällande miljökvalitetsnormer. I bifogade länkar framgår uppdaterade statusklassningar och de föreslagna åtgärdsplanerna m.m.

Frågor att tänka på

Kommunen har genom sin översiktsplanering helhetsansvaret för mark- och vattenplaneringen inom kommunens yta. Kommunen är också ansvarig för tillsynen av många verksamheter som påverkar vattnet och är dessutom ansvarig för allmänt vatten och avlopp. Av översiktsplanen ska framgå hur kommunen avser att följa upp miljökvalitetsnormerna för vatten. Kommunen behöver i sitt planarbete ta hänsyn till de avrinningsområden och vatten som är särskilt känsliga med avseende på olika typer av påverkan samt överväga vilken påverkan olika markbearbetningar har på vattenmiljöerna. I översiktsplanen ska kommunen redogöra för vilka sjöar och vattendrag samt grundvatten förekomster som inte uppfyller miljökvalitetsnormen för vatten och vilka åtgärder som planeras. Kommunen ska hantera MKN för vatten i översiktsplanen genom att:

1. Tydligt redovisa med text och kartor de vattenområden som har dålig vattenkvalitet och som därför särskilt måste beaktas vid planering och byggande.
2. Analysera miljöproblemen i de vatten som inte når god status.
3. Ange kommunens mål, rekommendationer och strategier för hur påverkan på vattenkvaliteten ska hanteras i efterföljande planer och beslut.
4. Beakta miljökvalitetsnormerna när markanvändning och riktlinjer föreslås.
5. Analysera konsekvenserna av de föreslagna strategierna.
6. Se till att översiktsplaneringen samordnas och samverkar med arbetet med lokala åtgärdsprogram för vatten.
7. Arbeta avrinningsområdesvis.

Lästips och länkar

- [Förslag till åtgärdsprogram för Västerhavets vattendistrikt 2015-2021](#)

- [Havsmiljöförordning \(2010:1341\)](#)
- [Vägledning för kommunal VA-planering](#)
- [Vatteninformationssystemet VISS](#)
- [Åtgärdsprogram och tillämpningen av miljökvalitetsnormer \(2009/10:184\).](#)
- [Åtgärdsprogram Västerhavets vattendistrikt 2009-2015](#)
- [Planera för bättre vatten – en handledning om hur fysisk planering samverkar med miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram för vatten Länsstyrelsen Västra Götalands län \(2012:40\)](#)
- [Miljökvalitetsnormer för vatten och Översiktsplanering, Länsstyrelsen Jönköpings län 2010](#)
- [Sammanställning för åtgärdsområde 41. Västerhavets kustvatten](#)
- [Sammanställning för åtgärdsområde 12. Göta älv \(huvudfåra\)](#)
- [Sammanställning för åtgärdsområde 18. Kustnära områden norr](#)
- [Sammanställning för åtgärdsområde 33. Säveån](#)

3.3.3 MKN luft

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Översiktsplanen ska innehålla en beskrivning av luftkvaliteten, särskilt med koppling till miljökvalitetsnormerna. Den fysiska planeringen är att av de verktyg som ska säkerställa att miljökvalitetsnormerna uppfylls. Områden med dålig luftkvalitet eller där någon norm överskrids bör undantas från främst bostadbebyggelse och andra byggnader där människor vistas t.ex. förskolor, skolor, sjukhus m.m. Vid planläggning och i andra ärenden enligt Plan- och bygglagen ska miljökvalitetsnormerna följas (PBL 2 kap 10§). I miljöbalken fastställs att myndigheter och kommuner ska ansvara för att miljökvalitetsnormer följs (MB 5 kap 3§).

Naturvårdsverket har gett ut en vägledning vid tillämpning och kontroll av miljökvalitetsnormerna för utomhusluft, Luftguiden. Handboken är tänkt att ge kommunerna stöd i deras arbete med tillämpning och kontroll av miljökvalitetsnormerna för utomhusluft. Den omfattar hela kedjan från bedömning, prövning och tillsyn till hur kontroll av luftkvalitet, information och rapportering ska gå till och hur åtgärdsprogram ska tas fram.

Luftkvaliteten i en kommun kan övervakas med mätningar och/eller spridningsberäkningar. Hur övervakningen ska gå till beskrivs i Naturvårdsverkets föreskrifter om kontroll av luftkvalitet (NFS 2013:4). I Västra Götalands län bedrivs miljöövervakning av tätortsluft inom Göteborgsregionens Luftvårdsprogram och Luft i Väst. Utöver det bedrivs luftkvalitetsmätningar och beräkningar i enskilda kommuner, t.ex. Göteborgs kommun. Data från övervakningen kan hämtas hos Luftvårdsförbunden och kommunerna samt hos IVL Svenska Miljöinstitutet som är datavärddar för luftkvalitet.

Frågor att tänka på

Kommunen ska hantera MKN för luft i översiktsplanen genom att:

1. Tydligt redovisa med text de områden och gator som har dålig luftkvalitet och som därför särskilt måste beaktas vid planering och byggande.
2. Analysera luftkvalitetsproblemen för de platser där MKN inte uppfylls i dagsläget.
3. Analysera även de platser där halterna för miljökvalitetsmålet Frisk luft inte nås. Uppsatta riktvärden finns för Bensen, Bensapyren, Bultadien, Formaldehyd, Partiklar, Marknära ozon, Ozonindex, kvävedioxid, korrosion. Observera att riktvärdena för miljökvalitetsmålet *Frisk luft* är betydligt strängare, då det anger riktvärden där man vet att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas. MKN anger den högsta tolererbara halten av luft föroreningar som människor får utsättas för.
4. Ange kommunens mål, rekommendationer och strategier för hur påverkan på luftkvaliteten ska hanteras i efterföljande planer och beslut.
5. Beakta miljökvalitetsnormerna när markanvändning och riktlinjer föreslås.
6. Analysera konsekvenserna av de föreslagna strategierna.
7. Samverka mellan översiktsplaneringen och arbetet med de åtgärdsprogram som finns, t.ex. Göteborgsregionens Åtgärdsprogram för kvävedioxid.

Lästips och länkar

- [Naturvårdsverkets webbplats om Miljökvalitetsnormerna för luft](#)
- [Luftguiden Naturvårdsverket, handbok \(2014:1\) om miljökvalitetsnormer för utomhusluft](#)
- [Luftkvalitetsförordningen \(SFS 2010:477\)](#)
- [Förordning om ändring i Luftkvalitetsförordningen \(SFS 2013:123\)](#)
- [Föreskrifter om kontroll av luftkvalitet \(NFS 2013:11\)](#)
- [Luft i Väst – Luftvårdsförbundet för Västra Sverige](#)
- [Göteborgsregionens luftvårdsprogram](#)
- [Datavärd för luftkvalitet](#)
- [Regional miljöövervakning](#)
- [Åtgärdsprogram för kvävedioxid i Göteborgsregionen](#)
- [Miljökvalitetsnormer för luft - en vägledning för detaljplaneläggning med hänsyn till luftkvalitet Länsstyrelsen Stockholm 2005](#)
- [Miljökvalitetsnormer i fysisk planering- En orientering för handläggare Boverket 2006](#)

3.4 HÄLSA OCH SÄKERHET (miljö- och riskfaktorer)

Kommunen ska ta hänsyn till människors hälsa och säkerhet vid lokalisering av bebyggelse till viss mark. Risker för olyckor, översvämning och erosion ska också beaktas. En ändring i PBL 2008 har gjort att kommunen och staten har fått ett ökat ansvar att ta hänsyn till dessa risker.

3.4.1 Risk- och sårbarhet

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Den föreslagna bebyggelsen ska ha en lämplig placering med hänsyn till bl.a. människors hälsa och säkerhet samt risken för olyckor, översvämning och erosion. Med tanke på att de övergripande övervägandena för lokalisering av ny bebyggelse m.m. sker i översiktsplanen, är översiktsplanen viktig i arbetet med att minska riskerna i en kommun. Det är angeläget att frågor kring riskhantering kommer in tidigt i planeringsprocessen. Att beakta risker i ett tidigt skede kan bidra till en hållbar samhällsutveckling. Det är betydelsefullt att ha en bred syn på risker i planeringsprocessen och att inventera vilka riskobjekt som kan påverka omgivningen. Det kan vara lämpligt att redovisa riskfaktorer för sådana områden som kräver särskild uppmärksamhet t.ex. områden med skredrisk, översvämningshotade områden eller områden med anläggningar och verksamheter som innebär risker för omgivningen. Det ger en vägledning för beslut som rör den framtida markanvändningen. Bestämmelsen om miljöbedömningar som kom 2004 har inneburit att kravet på att hantera riskfrågor i samhällsplaneringen tydliggjorts.

Kommunen har ansvar för att planera och hantera olyckor och extraordinära händelser. Befintliga risker bör begränsas och helst undanröjas och man bör undvika att skapa nya risker. Kommunens risk- och sårbarhetsarbete regleras på olika sätt i två lagar, lagen om extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap samt Lag om skydd mot olyckor.

Det nationella miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö* och precisering hälsa och säkerhet ”människor utsätts inte för skadliga luftföroreningar, kemiska ämnen, ljudnivåer och radonhalter eller andra oacceptabla hälso- eller säkerhetsrisker.” Vad som är skadliga nivåer är definierat på den nationella nivån för luftföroreningar, se gränsvärden för miljö kvalitetsmålet Frisk luft med tillhörande etappmål.

Frågor att tänka på

1. Som en del i riskhanteringsarbetet bör en inventering av riskobjekt och skyddsobjekt i kommunen göras i samband med översiktsplanarbetet.
2. Relevanta avsnitt ur kommunens uppdaterade risk- och sårbarhetsanalyser kan presenteras i översiktsplanen för att visa de mest påtagliga riskfaktorerna i kommunen.
3. Räddningstjänsten har god kunskap om olycksrisker. Denna kunskap är värdefull i arbetet med fysisk planering.
4. Kartlägg hälso- och säkerhetsrisker i översiktsplanen och ange åtgärder som ska vidtas för att utesluta att människor utsätts för skadliga luftföroreningar, kemiska ämnen, ljudnivåer, radonhalter eller andra oacceptabla hälso- eller säkerhetsrisker.

Lästips och länkar

- [Lag 2006:544, om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap](#)

- [Lag 2003:778, om skydd mot olyckor](#)
- [Riskhantering i översiktsplaner - en vägledning för kommuner och länsstyrelser, Räddningsverket \(2004\).](#)
- [Olycksrisker och MKB. Att integrera risk-och säkerhetsfrågor i MKB-processen, MSB \(december 2012\)](#)

3.4.2 Farligt gods

Transportleder för farligt gods är ett exempel på riskobjekt i kommunen. Att uppmärksamma risker kring transporter av farligt gods redan i översiktsplaneringen kan underlätta det kommande detaljplanearbetet. En för storstadslänen gemensam riskpolicy, [Riskhantering i detaljplaneprocessen, riskpolicy för markanvändning intill transporter och farligt gods, Länsstyrelserna \(2006\)](#)

Enligt riskpolicyn ska riskhanteringsprocessen beaktas inom 150 meters avstånd ifrån en transportled med farligt gods. I policyn framgår också zoner som visar möjlig markanvändning i förhållande till transportleden. Inga exakta avstånd finns angivna utan zonerna är glidande och beroende på platsspecifika egenskaper och förhållanden.

Trafikverket ger ut väginformationskartor där bland annat rekommenderade färdvägar samt förbudsvägar och förbudsområden för transporter av farligt gods är redovisade.

Frågor att tänka på

1. Länsstyrelsen rekommenderar att kommunen följer den process för hantering av risker kring transportleder för farligt gods som ges i Länsstyrelsens riskpolicy. Detta bör också framgå i översiktsplanen.
2. Riskhanteringsområdet, 150 m från transportled för farligt gods, bör presenteras på karta.

Lästips och länkar

- [Trafikverkets väginformationskarta](#)
- [Sårbarhetskarta för grundvatten](#)

3.4.3 Skyddsavstånd till störande verksamheter

Länsstyrelsen rekommenderar att kommunen tar ställning till störningar från verksamheter och lämpliga skyddsavstånd till industrier och anläggningar som hanterar någon form av farliga ämnen eller bedriver farlig verksamhet. Störningar från verksamheter och lämpliga skyddsavstånd bör beskrivas. *"Bättre plats för arbete"* (Boverkets allmänna råd 1995:5) är knuten till gamla plan- och bygglagen och delar av den är inaktuell. Rekommenderade skyddsavstånd kan ändå utgöra vägledning för kommunens ställningstagande i vad som kan anses vara tillräckliga skyddsavstånd för att bland annat garantera människors säkerhet.

Det är viktigt att befintliga verksamheter ges stabila planeringsförutsättningar och hänsyn tas till deras gällande miljötillstånd. Farliga verksamheter kan innebära

anläggningar där det hanteras stora mängder kemikalier eller andra verksamheter som av andra skäl medför risker för allvarliga skador på människor eller miljön. Lagstiftning som berör sådana verksamheter är:

- farlig verksamhet enligt lagen om skydd mot olyckor
- Sevesoverksamheter
- miljö- och säkerhetsprövningar enligt miljöbalken
- förordningen om utvinningsavfall

Frågor att tänka på

1. Skyddsavstånd bör redovisas i texten samt lämpligen även på karta.
2. Det bör framgå i översiktsplanen om verksamhetsområden är avsedda för småindustri eller motsvarande eller för tyngre störande industriändamål.
3. Bergtäkter och områden för upplag av bergmassor med möjlighet att ställa uppmobila krossar är exempel på verksamheter som behöver lämpliga skyddsavstånd till bebyggelse för att inte uppfattas som störande. Tillfartsvägar bör också beaktas i planeringen.

3.4.4 Säkerhetsavstånd till vägar

Enligt Väglagen gäller ett tillståndspliktigt område på minst 12 meter från allmänna vägar där det inte får uppföras byggnader eller vidtas åtgärder som kan påverka trafiksäkerheten negativt. Länsstyrelsen kan med stöd av 47 § väglagen besluta om en utökning av det tillståndspliktiga avståndet till 30 eller 50 meter från vägområde. Föreskriften gäller inte inom detaljplanelagt område och inte heller vid åtgärder som kräver bygglov.

3.4.5 Skyddsavstånd till järnvägen

Trafikverket gav i oktober 2013 ut rapporten ”Transportsystemet i samhällsplaneringen”. Där ges bl.a. information om vilka avstånd som bör finnas mellan järnväg och viss markanvändning, som att ny bebyggelse normalt inte bör tillkomma inom 30 meter från spårmit.

Frågor att tänka på

1. Med anledning av risker med farligt gods och utsattheten för buller och vibrationer bör det vid bebyggelse i närheten av järnvägen utredas om det är lämpligt att bygga där.

Lästips och länkar

- [Transportsystemet i samhällsplaneringen](#)

3.4.6 Buller

Se under rubriken MKN buller.

3.4.7 Potentiellt förorenade områden

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Förorenade områden är mark- och vattenområden, byggnader och anläggningar som innehåller skadliga ämnen som medför eller riskerar att medföra negativ påverkan på människors hälsa eller miljön. Oftast ligger dessa områden i anslutning till pågående eller nedlagd industriell verksamhet. Ett sådant område omfattas av miljöbalkens bestämmelser om förorenade områden. Länsstyrelsen driver arbetet med att identifiera och inventera potentiellt förorenade områden. Det har pågått under flera år och områdena registreras i den nationella databasen för potentiellt förorenade områden, det så kallade EBH-stödet. Arbetet fokuserar på nedlagda verksamheter. Därutöver är tillsynsmyndigheten ansvarig för inventering av de verksamheter i drift som de har tillsyn på. Det är viktigt att kommunen tar hänsyn till områden som kan vara förorenade i sin fortsatta planering eftersom det dels utgör grundläggande förutsättningar för markens användningsområde, dels påverkar kostnadsbildningen vid exploatering. Därför är det viktigt att de områden som identifierats som potentiellt förorenade tydligt framgår i den kommande översiktsplanen. Se *Regionalt program 2014 för Västra Götalands län – efterbehandling av förorenade områden*.

Det är främst miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö som berör förorenade områden. Även God bebyggd miljö berörs. Regeringen har fastställt följande precisering av Giftfri miljö:

Förorenade områden är åtgärdade i så stor utsträckning att de inte utgör något hot mot människors hälsa eller miljön

Det finns f.n. inte något fastställt etappmål för förorenade områden. Västra Götalands län har inte några nya fastställda regionala miljömål men för närvarande föreslås dessa:

Regionalt delmål 1. Samtliga förorenade områden som innebär akuta risker vid direkt exponering och sådana förorenade områden som i dag, eller inom en nära framtid, hotar betydelsefulla vattentäkter eller värdefulla natur- eller vattenområden ska vara utredda och vid behov åtgärdade vid utgången av år 2020.

Regionalt delmål 2. Åtgärder ska under åren 2014-2020 ha genomförts vid så stor andel av de prioriterade förorenade områdena att miljöproblemet i sin helhet i huvudsak kan vara löst allra senast år 2050.

Frågor att tänka på

1. Förorenade områden behöver uppmärksammas tidigt i planeringsprocessen eftersom undersökningar och eventuella åtgärder är tidskrävande och kostsamma. En bedömning av undersöknings- och åtgärdsbehovet för de förorenade områdena som berörs av planeringen bör därför redovisas i översiktsplanen för att berörda parter ska veta vilka krav som kan ställas och kostnaderna förknippade med dessa.

2. Det är viktigt att identifiera förorenade områden i översiktsplanen för att bättre kunna anpassa markanvändningen till föroreningsituationen och för att undvika att förslag till bebyggelse blir olämplig med avseende på människors hälsa eller säkerhet.
3. En kartläggning av förorenade områden i kommunen bör redovisas i översiktsplanen. De områden som misstänks vara förorenade bör pekas ut på karta och beskrivas. Särskilt viktigt är det att uppmärksamma föroreningar inom områden som ska bebyggas eller där markanvändningen ska ändras i framtiden.
4. I översiktsplanen bör mål formuleras för hur förorenade områden inom kommunen ska tas om hand.
5. Kunskapen om föroreningsituationen förändras snabbt, det bör därför finnas en rutin för hur information om förorenade områden uppdateras. Länsstyrelsen och kommunens miljökontor har information via EBH-stödet, databasen för potentiellt förorenade områden.

Lästips och länkar

- [länsstyrelsens webbsida om förorenade områden](#)
- [Naturvårdsverkets och Boverkets rapport om förorenade områden och fysisk planering:](#)
- Regionalt program 2014 för Västra Götalands län – efterbehandling av förorenade områden

3.4.7. Översvämningar

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

SMHI spår en varmare och blötare framtid – ett klimat där vi kan vänta oss fler översvämningar och störningar av viktiga samhällsfunktioner. Det är därför av största vikt att ta hänsyn till översvämningsrisker och kommande klimatförändringar när det planeras och byggs nytt.

Det är också viktigt att poängtera att en väl fungerande dagvattenhantering är en förutsättning för ett hållbart samhälle. Med en ökad nederbörds mängd samt större frekvens av skyfall är det relevant att översiktligt studera strukturerna för att hantera dagvatten. Läs mer om dagvattenhanteringen under rubriken vatten.

Myndigheten för samhällskydd och beredskap (MSB) har, i samverkan med Statens Geotekniska Institut (SGI), genomfört översiktliga översvämningskarteringar för några av länets vattendrag. Resultatet från karteringarna finns att hämta på MSB:s webbplats. Några av länets vattendrag uppdateras inom arbetet med översvämningsförordningen.

Läs även om klimatförändringar under rubriken Natur och miljö.

Frågor att tänka på

1. Länsstyrelsen rekommenderar att kommunen gör en övergripande riskbedömning avseende översvämningar på översiktsplanenivå. Se planeringsmodellen i handboken *Stigande Vatten*.

2. Länsstyrelsen rekommenderar att översiktsplanerna redovisar en kartläggning av riskutsatta områden ur ett 100-årigt översvämningssperspektiv. Utifrån kartan bör man därefter visa på lämplig placering av olika funktioner.

Lästips och länkar

- [Stigande vatten – en handbok för fysisk planering i översvämningshotade områden](#), Länsstyrelserna i Västra Götalands och Värmlands län (2012). Handboken är ett stöd i arbetet och pekar bland annat på att sårbara funktioner inte bör placeras i områden som riskerar att översvämmas.
- Det finns material om översvämningsskarteringar på MSB:s [Översvämningssportalen](#) och för skred och ras på en [gemensam kartportal](#) från SGI, SGU och MSB. Skarteringar för 100 års flöden finns tillgängliga som PDF-filer samt i sökbar karta.

Se kapitel 4.4.5. Klimat för mer Lästips och länkar.

3.4.8 Geotekniska förhållanden

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Sveriges geologiska undersökning, SGU, som är expertmyndighet för frågor om berg, jord och grundvatten, kan tillhandahålla ett antal tematiska kartor inom hela eller delar av kommunerna. Exempel på temakartor som kan vara användbara är skredförutsättningar, radonrisk, grundvattnets sårbarhet med mera.

Myndigheten för samhällskydd och beredskap (MSB) har genomfört översiktliga stabilitetskarteringar i samverkan med Statens Geotekniska Institut (SGI). Resultatet från karteringarna finns att hämta på MSB:s webbplats. Noteras bör att stabilitetskarteringen endast är utförd för valda delar av kommunen, varför det kan finnas ytterligare områden med låg/tveksam stabilitet.

Geoteknisk sektorsportal är en del av den Nationella geodataportalen och drivs av Trafikverket, Statens geotekniska institut och Stockholms stad. Under hösten 2013 kommer portalen att lanseras genom informationsmöten för potentiella användare. Portalen kommer på sikt innehålla uppgifter från utförda geotekniska undersökningar. De kommer att finnas fritt tillgängliga för användning i fysisk planering, byggande eller för arbete med säkerhet och beredskap.

Frågor att tänka på

1. Finns kända riskområden med avseende på ras, skred, erosion eller översvämning? Finns områden med förutsättningar för ras, skred, erosion eller översvämning?
2. Viktigt med tidig kännedom av ovanstående i planprocessen! Nämnade förhållandena kan vara avgörande för markens lämplighet. Alltså viktiga utgångspunkter vid strategiska val av framtida markanvändning.
3. Länsstyrelsen anser att det är viktigt att kommunen verkar för att bostads- och verksamhetsområden ligger på mark med tillräcklig säkerhet mot

skred. Utredning av stabilitet för klarläggande av markens lämplighet i samband med planläggning ska följa rekommendationer enligt IEG Rapport 4:2010 alternativt 6:2008. För områden med höga bergformationer ska även risken för bergras och blocknedfall beaktas.

4. I översiktsplanen bör aktuella förhållanden redovisas, efter att eventuella detaljerade utredningar och åtgärder utförts som en följd av stabilitetskarteringen.
5. Kan klimatförändringar förväntas försämra förhållandena? Klimatförändringar kan allmänt förväntas leda till ökad nederbörd som kan leda till ökade risker för ras/skred, stranderosion och översvämningar, vilket bör värderas vid strategiska val av framtida markanvändning. Vid prövning av markens lämplighet för avsett planändamål måste minst livslängden hos bebyggelse, anläggningar etc. vara utgångspunkten.
6. Om uppfyllnad m.h.t. översvämning krävs, är detta i så fall möjligt/lämpligt m.h.t. stabilitet/skredrisk?
7. Andra frågor, som inte direkt är kopplade till ras, skred och erosion, är de allmänna markförhållandena. Finns områden med svåra geotekniska förhållanden med t.ex. begränsad bärighet, svåra sättningsförhållanden etc. som man redan i den översiktliga planeringen bör beakta vid val av framtida markanvändning?

Lästips och länkar

- [Statens geotekniska institut](#) Här finns bl.a. SGI:s inventering av var erosion förekommer och var det finns förutsättningar för erosion (längs hela Sveriges kust och stränder utmed en del sjöar och vattendrag).
- [Myndigheten för samhällsskydd och beredskap](#)
- [Skredrisker i Göta älvdalen i ett förändrat klimat, Statens geotekniska institut, \(2009-2011\)](#)

3.4.9 Geostrålning/ Radon

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Rikt- och gränsvärdena för radon och andra naturligt förekommande ämnen har fastställts i samråd mellan berörda myndigheter: Boverket, Livsmedelsverket, Socialstyrelsen och Arbetsmiljöverket. Gränsvärden för radon sätts i bindande föreskrifter, till exempel Boverkets byggregler och Livsmedelsverkets dricksvattenföreskrifter.

Riktvärden ges i allmänna råd, till exempel Socialstyrelsens allmänna råd om radon i inomhusluft. Riktvärdena för radonhalter i bostäder och lokaler, där kommunerna har tillsyn enligt miljöbalken, är kopplade till begreppet olägenhet för människors hälsa. 200 Bq/m³ är högsta tillåtna radonhalt i befintliga bostäder och lokaler som används för allmänna ändamål. Se vidare riktvärden på Strålsäkerhetsmyndighetens webbsida.

Frågor att tänka på

Radon utgör en olägenhet för människors hälsa och det finns alltid tillräckligt med radon i marken för att gällande gräns- och riktvärden för radon ska kunna överskridas i en byggnad, om konstruktionen är otät. Detta gäller även i så kallade lågriskområden. Radonhalten i inomhusluft bör mätas både i nybyggda hus och i hus som renoverats eller byggts om. I områden med hög radonrisk bör man förstås vara extra aktsam. SGU rekommenderar att kommuner har en karta som visar på områden med särskilt hög radonrisk (högriskområden). I områden med förhöjd strålning från berggrunden kan också finnas risk för förhöjda halter av radon och uran i dricksvatten från enskilda brunnar. På SGU finns data över flygmätt strålning från uran, samt jordartskartor och berggrundskartor, som kan användas som en del av underlaget vid översiktliga bedömningar av radonrisk. I områden med höga halter av uran i berggrunden (alunskiffer, bohusgranit, Ragranit) bör man vara aktsam så att inte högstrålade material hamnar som fyllningsmaterial under hus.

Översiktsplaneringen bör innehålla en översikt av radonsituationen i kommunen och vilka åtgärder som bör vidtas i olika situationer. Beakta försiktighetsprincipen enligt MB 2 kap vid bebyggelse nära elektromagnetiska fält.

Undvika att placera nya bostäder, skolor, daghem etc. nära befintliga elanläggningar som ger förhöjda magnetfält. Enligt rön från Elsäkerhetsverket bör inte värdet vid bostadshus överstiga 0,4 mikrotlesla.

Utforma utemiljöer så att barn skyddas från skadlig UV-strålning. Ta hänsyn till väderstrecken. Försök planera de fria ytorna så att de ligger öster om skolbyggnaden och har morgonsol. Skuggande växtlighet i sydväst ger bra solskydd mitt på dagen. Placera gärna attraktiva lekmiljöer där.

Lästips och länkar

- [Elektromagnetiska fält strålsäkerhetsmyndigheten](#)
- [7 tips för säkrare lekplatser och friskare barn, Strålsäkerhetsmyndigheten \(2009\)](#)
- [Gränsvärden radon, Strålsäkerhetsmyndigheten](#)
- [Miljösamverkan Västra Götaland: Radon – vägledning för kommunernas arbete, 2005](#)
- [Åtgärder mot radon i bostäder, Boverkets \(2013\)](#)

3.5 STRANDSKYDD – och landsbygdsutveckling i strandnära lägen

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Från den 1 juli 2009 gäller nya regler för strandskydd i miljöbalken och PBL. Reglerna för strandskyddet i miljöbalken har förändrats för att göra strandskyddet mer ändamålsenligt och för att bättre kunna ta hänsyn till behovet av utveckling i hela

Sverige, samtidigt som ett långsiktigt skydd av strändernas natur- och friluftsvärden inte äventyras. Frågan om strandskydd har också delvis lyfts in i PBL.

En översyn av utvidgat strandskydd har genomförts i länet under 2014, där bland annat länets kommuner har delgetts förslaget på remiss. Det beslut som Länsstyrelsen fattade om nya strandskyddsgränser 2014-12-01 har dock överklagats till regeringen och handläggning av överklagan pågår. Fram till att beslut tas i det överklagade ärendet gäller de gränser som Länsstyrelsen beslutade om 2014-12-01. Beslutet 2014-12-01 om nya strandskyddsgränser för Lidköpings kommun har efter överklagan upphävts av regeringen och återförvisats för fortsatt handläggning.

I och med de nya strandskyddsbestämmelserna har kommunen nu möjlighet att i översiktsplanen peka ut landsbygdsutvecklingsområden i strandnära läge, så kallade LIS-områden. Syftet med bestämmelsen är att stimulera den lokala och regionala utvecklingen i områden som har god tillgång på strandområden och där viss byggnation kan tillåtas utan att strandskyddets syften åsidosätts. Att utpeka LIS-områden förutsätter en kommunomfattande kartläggning av kommunens strandområden. Se vidare Naturvårdsverkets och Boverkets handbok.

Länsstyrelsen tog 2010 fram en vägledning med sin tolkning av begreppet landsbygd och hur man kan välja att arbeta med LIS i översiktsplaneringen. Länsstyrelsen ser nu över och utvärderar vägledningen utifrån sina erfarenheter hittills sedan de nya reglerna trädde i kraft. Ett PM från 2010 finns på länsstyrelsen webbsida. Det finns fram till och med 2016 möjligheter att söka bidrag från Boverket för att ta fram planeringsunderlag inför framtagande av LIS-planer.

Frågor att tänka på

1. Ett LIS-område ska motiveras med den samhällsekonomiska och sociala vinst som förväntas av att bebyggelse eller verksamheter tillkommer inom strandskyddsområde.
2. Det är viktigt att inriktningen för LIS-området tidigt definieras, t.ex. för turismverksamhet, för bostäder, för camping osv. De olika inriktningarna kan få mycket olika konsekvenser för strandskyddets syften.
3. LIS inte är lämpligt i naturskyddade områden eller i områden med dokumenterat höga natur- och kulturvärden.

Lästips och länkar

- [Strandskydd - en vägledning för planering och prövning, Naturvårdsverket & Boverket \(2009\)](#)
- [Länsstyrelsen i Västra Götalands län PM om LIS](#)

4 Övriga allmänna intressen som ska beaktas i översiktplaneringen

4.1 DEMOGRAFI/SOCIAL HÅLLBARHET

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

I PBL står också att planläggning *ska främja en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper*. Det förutsätter en planering som utgår från människor. För att uppnå en socialt hållbar utveckling, vilket är en förutsättning för en hållbar utveckling, krävs att kommunen arbetar med de långsiktiga sociala aspekterna i sin översiktsplan. Det handlar om dagens situation, men inte minst framtidens situation och vägen dit. Ju tidigare de sociala frågorna diskuteras, desto större chans har de att verkligen komma till uttryck i den fysiska planeringen. Det handlar om att bygga ett samhälle där allas grundläggande rättigheter respekteras och inga grupper diskrimineras. Miljöer ska vara användbara för alla människor, oavsett kön, ålder, religion, etnicitet, sexuell läggning, könsidentitet/könsuttryck eller funktionsnedsättning.

I plan- och bygglagen står också att det i översiktsplanen ska *framgå hur kommunen i den fysiska planeringen avser att ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling inom kommunen*. Vad gäller social hållbarhet handlar det främst om nedanstående mål.

Nationella mål

Folkhälsa

Det övergripande målet för folkhälsa är att *skapa samhällseliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen*. Folkhälsa handlar om allt från individens egna val och vanor till strukturella faktorer som yttre miljöer och demokratiska rättigheter i samhället. De finns 11 folkhälsopolitiska målområden, de som är mest relevanta inom samhällsplaneringen är: 1. [Delaktighet och inflytande i samhället](#), 2. [Ekonomiska och sociala förutsättningar](#), 3. [Barn och ungas uppväxtvillkor](#), 5. [Miljöer och produkter](#), och 9. [Fysisk aktivitet](#)

Jämställdhet

Målet för jämställdhetspolitiken är att *kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv*. Följande delmål anger inriktningen av regeringens politik inom området: 1. En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet. 2. Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut. 3. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor. 4. Mäns våld mot kvinnor ska upp-

höra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Integration

Målet för integrationspolitiken är *lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund*. Området omfattar verksamhetsområden som rör allas lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett etnisk och kulturell bakgrund, nyanlända invandrades etablering i samhället, ersättning till kommunerna för flyktingmottagande, främjande av integration, urbant utvecklingsarbete samt svenskt medborgarskap.

Ungdomspolitik

Målen för regeringens ungdomspolitik är att *alla ungdomar ska ha verklig tillgång till välfärd, och att alla ungdomar ska ha verklig tillgång till inflytande*. Arbetet med samordning och redovisning för att uppnå de övergripande målen sker inom följande fem huvudområden: 1. Utbildning och lärande, 2. Arbete och försörjning, 3. Hälsa och utsatthet, 4. Inflytande och representation samt 5. Kultur och fritid

Barnrättspolitik

Målet för barnrättspolitikerna är att *barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande*. Barnrättspolitikerna syftar till att ta tillvara och stärka barnets rättigheter och intressen i samhället, med utgångspunkt i barnkonventionen. Barnrättspolitikerna är sektorsövergripande. Detta innebär att barnets rättigheter och intressen ska genomsyra all politik och alla verksamheter som berör barn.

Funktionshinder

Målet för funktionshinderspolitiken är: *En samhällsgemenskap med mångfald som grund. Att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet. Jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning*. Funktionshinderspolitiken omfattar de sektorsövergripande insatser som syftar till att åstadkomma ett samhälle utan hinder för delaktighet och där det finns jämlikhet i levnadsvillkor för människor med funktionsnedsättning.

Regionala mål

Vision Västra Götaland – "Det goda livet"

Visionen består av tre delar: 1. Hållbar utveckling med dess tre dimensioner - den ekonomiska, sociala och miljömässiga – en ram för allt utvecklingsarbete. 2. Fyra generella perspektiv, som ska genomsyra allt – den gemensamma regionen, jämställdhet, integration och internationalisering. 3. Fem fokusområden: Ett livskraftigt näringsliv, ledande i kompetens och kunskapsutveckling, infrastruktur och kommunikationer, en ledande kulturregion och en god hälsa. Till detta kommer en modell för genomförande (med ansvar och roller för olika aktörer) samt en modell för löpande uppföljning och utvärdering.

[Jämställdhetsstrategin](#)

För att kunna erbjuda en jämställd medborgarservice måste ett jämställdhetsperspektiv integreras i all verksamhet. Därför har Länsstyrelsen tillsammans med Västra Götalandsregionen tagit initiativ till en länsövergripande strategi för jämställdhetsarbetet. Strategin ska leda till att flera aktörer arbetar mot gemensamma mål för att tillsammans påverka utvecklingen i länet. Arbetet med strategin bygger på de jämställdhetspolitiska målen. Målen har konkretiserats och anpassats utifrån Västra Götalands specifika förutsättningar. Fokus ligger bland annat på områden där länet ligger efter eller i framkant vid en nationell jämförelse och där det finns en särskilt negativ eller positiv utveckling. Strategin har varit ute på remis och i nuläget (2014-10) behandlas remissvaren.

[Strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland 2014–2020](#)

VÄSTRA GÖTALAND 2020 ska bidra till att samordna regionala insatser för hållbar tillväxt och utveckling och syftar till att ytterligare stärka Västra Götaland som en attraktiv, ansvarsfull och internationellt konkurrenskraftig kunskapsregion. Strategin omfattar hela Västra Götaland och genomförandet sker via handlingsprogram och delregionala genomförandeplaner.

[Handlingsplanen för jämlik hälsa](#)

I internationella jämförelser har Sverige och Västra Götaland en god folkhälsa, hög levnadsnivå och minskad dödlighet i ett flertal livsstilssjukdomar. Samtidigt är de sociala skillnaderna i folkhälsa fortfarande tydliga och hälsan har inte förbättrats i utsatta grupper på samma positiva sätt som för befolkningen i sin helhet. Västra Götalandsregionen har därför tagit fram en handlingsplan för jämlik hälsa.

4.1.1 Arbetssätt, teman och perspektiv

För att få med sig den sociala dimensionen av hållbar utveckling in i översiktsplaneringen behövs *kunskap* om hur det ser ut i samhället. Men det behövs också *analyser* om varför det ser ut som det gör och hur verkligheten bäst bör hanteras. Statistik är ett viktigt planeringsunderlag men också breda medborgardialoger. En bred samrådsprocess är av betydelse för att skapa delaktighet och legitimitet, men framför allt för att få in den kunskap som behövs i planarbetet.

Inför arbetet med översiktsplanen bör en kartläggning och analys av kvinnor och män, pojkar och flickors behov och förutsättningar i kommunen göras. Det kan handla om allt från hur män respektive kvinnor använder *kollektiva färdmedel* till upplevelsen av *trygghet*. På samma sätt behövs en konsekvensanalys med *barn* i fokus eftersom barns behov av den fysiska miljön är annorlunda än vuxnas. Det kan handla om säkra platser där barn spontant kan leka och umgås men också om inbjudande platser som passar *ungdomar*. Äldres och funktionsnedsattas behov av *tillgängliga miljöer* bör också uppmärksammas. När det gäller bostäder för dessa grupper finns särskilda lagkrav.

Globalt, liksom regionalt och lokalt är vi inne i en förändringsperiod som bland annat påverkas av en ökad globalisering, migration och en snabb urbanisering. Inkomst- och hälsoklyftorna ökar liksom boendesegregationen, både utifrån socioekonomiska och etniska variabler. Ett socialt hållbart samhälle bygger på en känsla av samhörighet. För att motverka motsättningar mellan olika platser och/eller

grupper av människor är arbetet mot segregation avgörande. Mötesplatser, boendeplanering och att bygga bort barriärer är nyckelord. Satsningarna bör även innefatta ett aktivt arbete för att hålla ihop stad och landsbygd.

4.1.2 Verktyg

Det finns en rad olika verktyg kommunen kan använda sig av för att få med sig den sociala dimensionen av hållbar utveckling in i översiktsplanen. Ett vanligt stöd att använda sig av är checklistor. Länsstyrelsen har exempelvis tagit fram en checklista för att arbeta med barnets bästa för ögonen.

Länsstyrelsen kan också tipsa om Göteborgs Stads verktyg för sociala konsekvensanalyser (SKA) och barnkonsekvensanalyser (BKA). Göteborgs Stad har också tagit fram en kunskapsmatris där man kan inhämta kunskap om sociala aspekter på stadsmiljöer utifrån en rad olika teman.

I skriften *Vidga vyerna* har Boverket och Länsstyrelserna sammanställt uppslag på planeringsmetoder. Där finns exempelvis en introduktion till hur man kan använda sig av tidsgeografi som planeringsmetod, space syntax som digital metod och barnkartor i GIS. *Vidga vyerna* har tagits fram inom regeringsuppdraget Att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv. Med regeringsuppdraget har mycket ny kunskap kommit fram och sammanställts.

Inom Mistra Urban Futures, ett centrum för hållbar stadsutveckling, där Länsstyrelsen är en av sju parter (övriga parter är Göteborgs Stad, Göteborgsregionen kommunalförbund (GR), Chalmers, Göteborgs universitet, IVL Svenska miljöinstitutet och Västra Götalandsregionen) tas mycket ny kunskap med relevans för sociala hållbarhetsfrågor.

4.1.3 Socialkonsekvensbeskrivningar och stöd från Länsstyrelsen

Översiktsplanens strategier och huvuddrag behöver stämmas av mot olika aspekter av social hållbarhet. Länsstyrelsen ser därför gärna att kommunen arbetar med en social konsekvensbeskrivning av kommande översiktsplan. Det är på översiktsplanenivå viktigt att belysa de potentiella konflikter som kan uppstå till följd av planförslaget och diskutera hur dessa konflikter kan undvikas eller mildras. Synergieffekter och samband kan också synliggöras. Länsstyrelsen bidrar gärna med råd och stöd i ett sådant arbete.

Exempel på mall för konsekvensbeskrivning:

Perspektiv	Hänsyn taget?	Teman	Hänsyn taget?
Demografi		Delaktighet	
Barn		Bostadsförsörjning	
Unga		Segregation	
Äldre		Mötesplatser	
Funktionsnedsatta		Tillgänglighet	
Jämställdhet		Trygghet	
Utsatta grupper på bostadsmarknaden		Folkhälsa	
Hemlöshet		Kollektivtrafik	

Fler lästips och länkar

- [Social hållbarhet inom fysisk planering och boende, Länsstyrelsen 2015](#)
- Västra Götalandsregionen och Länsstyrelsen statistik 2014:29
- [Länsstyrelsen checklista Barnkonventionen](#)
- Mistra Urban futures
- Barnperspektivet i samhällsbyggnadsprocessen, Göteborgs stad
- Trafikverket, Boverket och sex kommuner driver ett projekt för att öka ungas inflytande: [Barn och unga i samhällsplaneringen](#)
- Barnombudsmannen har tagit fram en inspirationsbok med exempel från verksamheter runt om i landet. Inspirationsboken [Lyssna på oss!](#)
- [Fokus 11, En analys av ungas bostadssituation, Ungdomsstyrelsen \(2011\)](#)
- [Ungdomars boende – lägesrapport 2013, Boverket \(2013\)](#)
- Bostadsmarknadsanalys Västra Götaland 2015, Länsstyrelsen (2015),
- [Regionala bostadsmarknadsanalyser 2014, Boverket \(2014\)](#)
- Boverkets information om satsningen på trygghet ur ett jämställdhetsperspektiv [Tryggt och jämt](#)
- Om medborgardialog, SKLs webbplats
- [SCB – artiklar om integration och segregation](#)
- Institutet för bostads- och urbanforskning (IBF)
- Grönområden för fler – en vägledning för bedömning av närhet och aktivitet för bättre hälsa
- Aktivt liv i byggda miljöer
- Bostadsområdet – en hälsofrämjande arena: checklista/inventeringsprotokoll
- [Främja goda levnadsvanor genom åtgärder i livsmiljön](#)
- Ett jämställt transportsystem i Stockholm – Så kan vi uppnå det!

4.2 BEBYGGELSE

4.2.1 Samhällsplanering

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Det av Riksdagen satta nationella *miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö* lyder:

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Miljökvalitetsmålet har 10 preciseringar som mer i detalj förklarar målets innebörd

Hållbar bebyggelse-	En långsiktigt hållbar bebyggelsestruktur har utvecklats både vid
----------------------------	---

<i>sestruktur</i>	nylokalisering av byggnader, anläggningar och verksamheter och vid användning, förvaltning och omvandling av befintlig bebyggelse samtidigt som byggnader är hållbart utformade
<i>Hållbar samhällsplanering</i>	Städer och tätorter samt sambandet mellan tätorter och landsbygd är planerade utifrån ett sammanhållet och hållbart perspektiv på sociala, ekonomiska samt miljö- och hälsorelaterade frågor
<i>Infrastruktur</i>	Infrastruktur för energisystem, transporter, avfallshantering och vatten- och avloppsförsörjning är integrerade i stadsplaneringen och i övrig fysisk planering samt att lokalisering och utformning av infrastrukturen är anpassad till människors behov, för att minska resurs- och energianvändning samt klimatpåverkan, samtidigt som hänsyn är tagen till natur- och kulturmiljö, estetik, hälsa och säkerhet
<i>Kollektivtrafik, gång och cykel</i>	Kollektivtrafiksystem är miljöanpassade, energieffektiva och tillgängliga och att det finns attraktiva, säkra och effektiva gång- och cykelvägar
<i>Natur- och grönområden</i>	Det finns natur- och grönområden och grönstråk i närhet till bebyggelsen med god kvalitet och tillgänglighet
<i>Kulturvärden i bebyggd miljö</i>	Det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas
<i>God vardagsmiljö</i>	Den bebyggda miljön utgår från och stöder människans behov, ger skönhetsupplevelser och trevnad samt har ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur
<i>Hushållning med energi och naturresurser</i>	användningen av energi, mark, vatten och andra naturresurser sker på ett effektivt, resursbesparande och miljöanpassat sätt för att på sikt minska och att främst förnybara energikällor används
<i>Hållbar avfallshantering</i>	Avfallshanteringen är effektiv för samhället, enkel att använda för konsumenterna och att avfallet förebyggs samtidigt som resurserna i det avfall som uppstår tas till vara i så hög grad som möjligt samt att avfallens påverkan på och risker för hälsa och miljö minimeras

Regionala tilläggs mål för Västra Götalands län	
<i>Lätt att gå, cykla och åka kollektivt</i>	År 2020 ska ny sammanhållen bebyggelse lokaliseras så att transporter mellan viktiga samhällsfunktioner så som bostäder, skolor, arbetsplatser, service och kultur- och fritidsverksamhet kan ske till fots eller med cykel. Ny sammanhållen bebyggelse ska i huvudsak lokaliseras så att kollektivtrafik finns inom gång- och cykelavstånd.
<i>Många åker kollektivt</i>	År 2025 ska en tredjedel av invånarnas resor göras med kollektivtrafik, för Göteborgsregionen gäller 40 procent.
<i>Nära till naturen</i>	År 2020 ska avståndet till närmsta tillgängliga grön- eller vattenområde om minst 1 hektar, inte vara större än 300 meter från bostäder, skolor och förskolor. Det är viktigt att den bostadsnära naturen innehåller kvaliteter så att den kan tillfredsställa människans behov av rofylldhet, naturupplevelse, lek och umgänge.
<i>Synliggjorda ekosystemtjänster i den fysiska planeringen</i>	Senast år 2020 ska ekosystemtjänster synliggöras i översiktplaner, detaljplaner och vägplaner.
<i>Bevarad tätortsnära skog och brukningsvärd jordbruksmark</i>	År 2020 ska städer, tätorter och annan bebyggd miljö, anläggningar och transportinfrastruktur utvecklas utan att tätortsnära skogsmark som har högt socialt/ ekologiskt värde eller att tätortsnära brukningsvärd jordbruksmark tas i anspråk så att möjligheten till stadsnära odling och rekreation inte försämras.

<i>Värnade kulturhistoriska och arkitektoniska värden</i>	År 2020 ska bebyggelsens kulturhistoriska och arkitektoniska värden vara identifierad och analyserad.
<i>God ljudmiljö</i>	År 2020 ska antalet personer som utsätts för trafikbullerstörningar överstigande de riktvärden som riksdagen ställt sig bakom för buller i bostäder och vid en uteplats i anslutning till en bostad minska årligen.
<i>Minskad energianvändning i bostäder och lokaler</i>	År 2020 ska den totala energianvändningen per uppvärmd areaenhet i bostäder och lokaler minska med 25 procent och till år 2030 med 50 procent i förhållande till användningen 1995.
<i>Samhället anpassas till klimatförändringarna</i>	Bebyggelse och infrastruktur ska lokaliseras och utformas med hänsyn till extrema väderhändelser och den pågående klimatförändringen.
<i>Minskade utsläpp av Växthusgaser (Från Begränsad Klimatpåverkan)</i>	År 2020 ska utsläppen av växthusgaser från vägtrafiken minska med 40 procent jämfört med 1990. År 2030 med 80 procent jämfört med 1990.

Frågor att tänka på

1. Bidrar planeringen till en samhällstruktur som främjar miljöanpassade och resurssnåla transporter? Lokalisera bebyggelse, handel, fritid och service så att behovet av långa dagliga transporter minskar och förutsättningarna för attraktiv kollektivtrafik, gång- och cykeltrafik förbättras. Låt kollektivtrafiken och cykeln på riktigt utmana bilen som planeringsnorm.
2. Skapa funktionsintegrerade bebyggelsemiljöer där boende inom gångavstånd kan nå ett flertal funktioner alltifrån affärer och arbetsplatser till kulturella och sociala mötesplatser, s.k. blandstäder
3. Förtäta bebyggelsen i tätorterna där så är lämpligt, men ta stor hänsyn till buller, luftkvaliten, estetiska värden och vikten av grönstruktur för människan, djuren, den biologiska mångfalden och klimatet.
4. Bevara och utveckla grön- och vattenområden i och kring våra tätorter, de fyller viktiga funktioner för hälsa, rekreation, lokalt omhändertagande av dagvatten mm.
5. Lokalisera bebyggelse och byggnadsverk på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till energiförsörjning, hushållning med energi och vatten och goda möjligheter att hantera avfall. Ta hänsyn till lokala klimat, solförhållanden, undvik kallsänkor, skapa underlag för fjärrvärme/närvärme.

Lästips och länkar

- [Blandstaden, Boverket \(2005\)](#)
- [Compact sprawl, KTH \(2008\)](#)
- [Samhällsbyggande för klimatet, SKL 2011](#)
- [Social hållbarhet inom fysisk planering och boende, Länsstyrelsen 2015](#)
- [Ekosystemtjänster i stadsplaneringen – en vägledning](#)
- [Fyra stora och tjugo små steg, Energimyndigheten \(2012\)](#)
- [Att integrera hållbarhets- och energifrågor i fysisk planering – metoder och verktyg, rapport Energimyndigheten R 2013:06](#)
- [Energismart samhällsplanering - Föreningen för Samhällsplanering, 2016](#)

- [Portal: SPECIAL – EU-projektet om energismartsamhällsplanering - Föreningen för Samhällsplanering](#)

4.2.2 Stöd och riktlinjer vid bygglovgivning

Nya PBL innebär bland annat en tydligare plan- och byggprocess inklusive snabbare besked om bygglov samt ökad kontroll av byggandet.

Översiktsplanen ska ge stöd och riktlinjer för bygglovsgivningen, till exempel i vilka fall detaljplanekrav ska ställas och vilka hänsyn och överväganden som är viktiga vid prövningen bygglov och förhandsbesked. Vidare ska anges i vilka fall områdesbestämmelser kan behövas för att reglera bygglov, rivningslov eller marklov.

Länsstyrelsen påminner om att Svenska Kraftnät önskar ta del av framtida plan- och bygglovsärenden för områden invid sina ledningar.

Den 1 januari 2012 trädde Boverkets ändrade byggregler, BBR, i kraft. Avsnitten om energihushållning och brandskydd är ändrade. Dessutom inför Boverket regler om ändring av byggnad i BBR. Under hela 2012 gällde övergångsbestämmelser men sedan den 1 januari 2013 gäller de nya reglerna fullt ut. Se vidare [Boverkets webbsida](#) samt [Länsstyrelsens webbsida](#) om bygglov och tillsyn

4.2.3 Bostadsmarknad och byggande

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Av första paragrafen i Sveriges grundlag (1974:152) framgår att det allmänna ska trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och för goda förutsättningar för hälsa. Enligt lag (2000:1383, uppdaterad 2013:866) om kommunernas bostadsförsörjningsansvar ska kommunen varje mandatperiod anta riktlinjer för bostadsförsörjningen. Ett fungerande boende är en mänsklig rättighet och att främja att lämpliga åtgärder för bostadsförsörjningen förbereds och genomförs är ett viktigt steg mot en hållbar samhällsutveckling. Arbetet med bostadsförsörjning bör kopplas till översiktsplaneringen eftersom det finns ömsesidiga och tydliga samband mellan dem, bland annat när det gäller att bedöma och planera för framtida utbyggnadsbehov. Statistik kring demografi och befolkningsutvecklingen är angeläget samt att planera för grupper som är särskilt utsatta på bostadsmarknaden, exempelvis unga och nyanlända invandrare.

Regeringens övergripande mål för samhällsplanering, bostadsmarknad, byggande och lantmäteriverksamhet är att ge alla människor i alla delar av landet en från social synpunkt god livsmiljö där en långsiktigt god hushållning med naturresurser och energi främjas samt där bostadsbyggande och ekonomisk utveckling underlättas. Flera av de nationella och regionala mål som listats under rubriken social hållbarhet 4.1 är således också relevanta inom boendeområdet. Det nationella målet för bostadspolitiken är en långsiktigt väl fungerande bostadsmarknad där konsumenternas efterfrågan möter ett utbud av bostäder som svarar mot behoven.

Förutom nationella och regionala mål är det viktigt att se att rätten till en bostad också är förankrad i exempelvis de mänskliga rättigheterna. De mänskliga rättigheterna täcker många delar av en människas liv och syftar till att alla människor ska få möjlighet att leva ett dragligt liv. Ansvaret för att de mänskliga rättigheterna inte kränks vilar på regeringen och på all statlig och kommunal verksamhet. Bland de rättigheter som omfattas av de mänskliga rättigheterna återfinns rätten till en bostad. Rätten till en bostad återfinns i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Rätten till en bostad finns också definierad i den reviderade europeiska sociala stadgan.

I plan- och bygglagen (2010:900) har boendet lyfts in som ett allmänt intresse vilket innebär att boende och utveckling av bostadsbeståndet ska främjas.

Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna - Artikel 25

1. Var och en har rätt till en levnadsstandard tillräcklig för den egna och familjens hälsa och välbefinnande, inklusive bostad.

Konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter - Artikel 11

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för var och en till en tillfredsställande levnadsstandard för sig och sin familj, däribland tillräckligt med mat och kläder, och en lämplig bostad samt till ständigt förbättrade levnadsvillkor.

Europeisk social stadga (reviderad)- Artikel 31

Rätt till bostad - För att trygga att den enskilde i praktiken kommer i åtnjutande av rätt till bostad, åtar sig parterna att vidta åtgärder som syftar till:

1. Att främja tillgången till bostäder med rimlig standard.
2. Att förebygga och minska hemlösheten i syfte att successivt undanröja den.
3. Att göra bostäder ekonomiskt tillgängliga.

Frågor att tänka på

1. Att planera och bygga bostäder är en komplex process som involverar många intressen och aktörer. Klart är dock att bostadsmarknaden idag blir mer och mer regional. Bostadsmarknaden slutar sällan, eller aldrig, vid kommungränsen. På motsvarande sätt som arbetsmarknaden spänner över flera kommuner och har avgränsats i lokala arbetsmarknadsregioner (LA-regioner). Det är kommunerna som har det övergripande ansvaret för bostadsförsörjningen. Bra bostäder och goda boendemiljöer är grundläggande faktorer som har betydelse för såväl tillväxten som välfärden i både kommuner och region.
2. *Har kommunen aktuella riktlinjer för bostadsförsörjningen? Görs en koppling mellan kommunens riktlinjer för bostadsförsörjningen och översiktsplanen?* Varje mandatperiod ska kommunen anta riktlinjer för bostadsförsörjningen. Det görs ofta i ett särskilt dokument, men kan också göras i översiktsplanen. Framförallt bör riktlinjerna för bostadsförsörjningen ha en koppling till översiktsplanen. I bostadsförsörjningslagen anges obligato-

- riska delar som kommunens mål, planerade insatser och hur kommunen tagit hänsyn till relevanta mål, planer och program.
3. *Lyfts vikten av att planera för boende till gruppen som har det svårast på bostadsmarknaden?* Det kan till exempel handla om att lyfta behovet av bostäder för ungdomar, nyanlända flyktingar och stora barnfamiljer.
 4. Länsstyrelsen har tillsammans med Länsstyrelsen i Skåne och Länsstyrelsen i Stockholms län samt Boverket tagit fram en rapport om hur kommunen kan arbeta med riktlinjer för bostadsförsörjningen med koppling till översiktsplaneringen (Se länk nedan). I rapporten ges bland annat förslag och exempel på hur man kan arbeta med behovs- och marknadsanalyser, riktlinjer för bostadsförsörjningen samt genomförandestrategier och uppföljning. Allt detta är viktigt frågor att beakta och ställa sig i arbetet med boende i översiktsplanesammanhang.
 5. I bostadsförsörjningslagen anges obligatoriska delar som kommunens mål, planerade insatser och hur kommunen tagit hänsyn till relevanta mål, planer och program.

Lästips och länkar

- [Boverkets webbsida om boende](#)
- [Länsstyrelsens Västra Götalands läns webbsida om bostadsmarknad](#)
- [Riktlinjer för bostadsförsörjning med koppling till rullande översiktsplanering, Länsstyrelsen Västra Götalands län \(2011\)](#)

4.2.4 Kulturmiljö

En ny lag har trätt i kraft, kulturmiljölagen. En viktig ändring i denna (KML kap 2) är att det har införts en tidsgräns, som innebär att lämningar från 1850 eller senare inte är fornlämningar direkt av lagens bestämmelser. Det kan innebära att några lämningstyper, exempelvis torplämning, by/gårds tomt eller röjningsröseområde kan övergå från en tidigare bedömning som ”övrig kulturhistorisk lämning” till att bli klassad som fornlämning.

Frågor att tänka på

1. Konsekvensbeskrivningar ska tas fram för kulturmiljön inom utvecklingsområdena i den mån kulturvärden påverkas.
2. Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar ska i största möjliga mån markeras på kartmaterialet och likaså riksintressen för kulturmiljövården.
3. Kommunala bevarandeområden ska markeras.
4. Inom utvecklingsområdena är det speciellt viktigt att kartmaterialet tydligt redovisar de olika kulturmiljövårderna.
5. Det bör framgå att de flesta större exploateringar kommer att föregås av arkeologiska utredningar som ligger till grund för bedömningen av bebyggelsens lämplighet på platsen.

6. Speciella utvecklingsområden för bevarande och kulturturism kan pekas ut i översiktsplanen.

Beskriv det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap. Analysera hot och möjligheter. Ange hur objekt och områden ska bevaras, användas och utvecklas och varför det är viktigt att bevara och utveckla kulturmiljöerna, vilken nytta och värde de har för kommunens utveckling och för invånarna i samhället. Tillämpa även landskapskonvektionens principer.

Lästips och länkar

- [Västra Götalandsregionens kulturstrategi](#)
- [Västra Götalandsregionens handlingsprogram inom kulturen](#)
- [Fornlämningsregistret, FMIS](#) som omfattar fasta fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Det finns också övriga kunskapsunderlag och kategoriinventeringar som i regel har mindre relevans i samband med översiktsplaneringen men som har koppling till nationella och regionala mål. I sammanhanget kan också nämnas byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen skyddade enligt lagen om kulturminnen samt industriminneninventeringen.
- [Kulturmiljön som resurs i kommunal utveckling och planering, RAÄ \(2008\)](#)
- [Miljömålsportalen](#)

4.3 EKONOMI

4.3.1 Näringspolitik Regional tillväxt

Relevanta nationella mål är det nationella regionalfondsprogrammet, nationell innovationsstrategi, m fl. Regionala mål är Visionen Det Goda Livet, strategin Västra Götaland 2020 samt det regionala regionalfondsprogrammet 2014-2020.

4.3.2 Näringslivsutveckling

Tillväxtverket och Boverket har genomfört ett program som stärker sambandet mellan näringslivsutveckling och fysisk planering” [Tillväxt kräver planering – satsa på samspel mellan samhällsplanering och näringslivsutveckling.](#)” I framtida översiktsplanering är även detta perspektiv något som skulle kunna ingå i en översiktsplan.

4.3.3 Service

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

För att människor även fortsättningsvis ska kunna fortsätta att bo och verka på landsbygden krävs rimligt tillgång till god service från samhället och företag. Tillgång till god IT-kommunikation, livsmedelshandel, hälso- och sjukvård, med mera behövs för att vardagslivet ska fungera. Stora handelsetableringar på ett ställe i kommunen kan exempelvis påverka handeln i kommunens landsbygdsområden

negativt. Vidare bidrar det till ett ökat bilåkande och i längden utarmar det servicen och befolkningen på landsbygden. För att stödja och stimulera arbetet med kommersiell och offentlig service i Sveriges gles- och landsbygder har regeringen beslutat att varje län ska ha ett regionalt serviceprogram, med genomförande mellan 2010 och 2013. Västra Götalandsregionen har uppdraget och har upprättat ett regionalt serviceprogram.

Frågor att tänka på

Med fördel kan kommunen i översiktsplanen ta fram en karta som illustrerar närheten till olika service verksamheter för sina kommunsinvånare, sett utifrån om de är bilburna, åker kollektivt eller tar cykeln. Kommunen får då en bättre översikt och kan planera mer strategiskt för att bibehålla eller eventuellt utöka servicen

Lästips och länkar

- [Regionalt serviceprogram Västra Götalands län](#)

4.3.4 Handel

Handelns utveckling påverkar förhållandena regionalt. Det innebär att kommunerna måste samarbeta och samråda över kommungränserna vid planering av handelscentra, speciellt externa sådana. Samordning över kommungränserna är nödvändig för att uppnå ett hållbart samhälle.

Detaljhandelns framtida lokalisering bör särskilt behandlas i översiktsplaneringen. Det är angeläget att såväl dagligvaruhandel, sällanköpshandel som volymhandel endast tillkommer i lägen med god kollektivtrafik och med goda förutsättningar för cykel. För att uppnå detta behöver det tidigt markeras i översiktsplaneringen var detaljhandeln kan utvecklas. Boverket har under 2015 tagit fram en Vägledning för planering, etablering och utbyggnad av handelsområden – [Planera för handel](#).

4.3.5 Turism och större butiker

Turistverksamhet är en växande näring som behöver tillgodoses i planeringen. Hur hittar turisterna hit? Finns det boende? Finns det lokala matställen? Allmänna kommunikationer? Är sevärdheterna utmarkerade? Finns det vandrings- eller cykelleder? Det kan vara värt att bevara vissa värdefulla områden (natur- och kulturmiljö) för att locka turister. Tysta områden är också något som lockar turister. Tysta områden är också något som lockar turister.

Besöksnäringen har blivit en allt viktigare näring. Den genererar många arbetstillfällen och omsätter mycket pengar. Besöksnäringen är beroende av välfungerande infrastruktur, anläggningar av god kvalitet med attraktiv lokalisering, intressanta besöksmål, tilltalande landskap, hög tillgänglighet med mera. Det finns således starka skäl att ge besöksnäringen plats i den kommunala översiktsplaneringen. Länsstyrelsen har därför varit med och tagit fram planeringsunderlaget Besöksnäring i fysisk planering – [Besöksnäring i fysisk planering – en vägledning](#), samt

[Program för besöksområdet Hornborgasjön – Varnhem – Valle](#) . Rapporterna kan fungera som ett bra underlag vid översiktsplanering.

4.3.6 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

4.3.6.1 Åkermark och landsbygdsutveckling + stad/land perspektivet

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Jordbruket är enligt 3 kap 4 § MB av nationell betydelse. Brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och det inte kan göras genom att annan mark tas i anspråk. Med hänsyn till risken för globala klimatförändringar, befolkningstillväxten, urbaniseringen och det ökade behovet av jordbruksmark med avskogning som följd, kommer jordbruksmarkens värde säkerligen att bli ständigt stiga. För att hjälpa kommunerna att fatta långsiktiga beslut om sina marker har Jordbruksverket tagit fram [ett kunskapsunderlag om jordbruksmarkens värden](#) samt en metod för att utveckla och bevara den. Materialet kan vara ett stöd då kommunerna ska förnya sina översiktsplaner och i diskussionen om kommunernas framtida utveckling.

Det nationella miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. ”Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.”

Miljö kvalitetsmålet har 7 preciseringar som är av relevans för den fysiska planeringen	
Åkermarkens egenskaper och processer	Åkermarkens fysikaliska, kemiska, hydrologiska och biologiska egenskaper och processer är bibehållna.
Jordbruksmarkens halt av föroreningar	Jordbruksmarken har så låg halt av föroreningar att ekosystemens funktioner, den biologiska mångfalden och människors hälsa inte hotas.
Ekosystemtjänster	Odlingslandskapets viktiga ekosystemtjänster är vidmakthållna
Variationsrikt odlingslandskap	Odlingslandskapet är öppet och variationsrikt med betydande inslag av hävdade naturbetesmarker och slätterängar, småbiotoper och vattenmiljöer, bland annat som en del i en grön infrastruktur och erbjuder livsmiljöer och spridningsvägar för vilda växt- och djurarter.
Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation	Naturtyper och arter knutna till odlingslandskapet har gynnsam bevarandestatus och tillräcklig genetisk variation inom och mellan populationer.
Bevarade natur- och kulturmiljövärden	Biologiska värden och kulturmiljövärden i odlingslandskapet som uppkommit genom långvarig traditionsenlig skötsel är bevarade eller förbättrade.
Kultur- och bebyggelsemiljöer	Kultur- och bebyggelsemiljöer i odlingslandskapet är bevarade och förutsättningar finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena.
Friluftsliv	Odlingslandskapets värden för friluftslivet är värnade och bibehållna samt tillgängliga för människor.

Frågor att tänka på

Beroendet mellan landsbygden och städerna (tätorterna) är starkt och ömsesidigt. På landsbygden produceras mat och förnybar energi. För ett hållbart samhälle har lokalproducerade varor en stor betydelse. Landsbygden är också en väsentlig del i stadsmänniskans möjligheter till att på nära håll uppleva naturen och få möjligheter till friluftsliv. Samtidigt rymmer staden och tätorten andra värden såsom arbetstillfällena, inköpsmöjligheter och kulturutbud, som är väsentliga för landsbygdens invånare. Mot denna bakgrund är det nödvändigt att i markanvändningsplaneringen noga överväga vilka alternativ till nyttjande av jordbruksmark som finns. Det ömsesidiga beroendet mellan tätort och landsbygd kräver ett strategiskt utvecklingsarbete, som lämpligen kan bedrivas i samband med kommunernas översiktsplanering. Genom att göra landsbygdens invånare och organisationer delaktiga, med sina visioner och utvecklingsplaner i översiktsplaneringen finns förutsättningar för att få en bra balans mellan stad och land, mellan exploateringsområden, agrar produktion och rekreativsmöjligheter. Där jordbruksmark trots allt måste nyttjas för samhällsutbyggnad behöver de övervägande som ligger till grund för den framgå av översiktsplanens beskrivning.

Lästips och länkar

- [Kunskapsunderlag om jordbruksmarkens värden samt metoder för att utveckla och bevara den](#)
- <http://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/tillsyn-och-regelverk/tillsyn-miljobalken/tillsynsvagledning-hasthallning/>
- [Vägledning för planering för och invid djurhållning, Boverket \(2011\)](#), underlättar tillämpningen PBL genom att beskriva kunskapsläget och rättspraxis för djurhållning och fysisk planering.
- [Hästar och bebyggelse – underlag för den fysiska planeringen, Länsstyrelsen i Skåne \(2004\)](#)
- [Exemplet Skövde översiktsplan \(2012\)](#).
- [Väsentligt-samhällsintresse-jordbruksmarken-i-kommunernas-fysiska-planering Jordbruksverket](#)
- Länsstyrelserna i Västernorrland, Jämtland och Kalmar län har också arbetat tillsammans i ett projekt kring översiktsplanering och landsbygdsutveckling. [Landsbygdsutveckling i översiktsplanering – slutrapport projekt 5. 2011](#)
- Vidare finns på [Länsstyrelsens Webb GIS](#) underlag för nationellt utpekade odlingslandskap, regionalt värdefulla odlingslandskap och värdefulla ängs och betesmarker.

4.3.6.2 Skogsmark

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Skrivningen i 3 kap 4 § MB innebär att skogsnäringen är av nationell betydelse; det görs ingen gradering av skogsmarken utan all produktiv skogsmark bör betraktas som viktig för skogsnäringen. I plansammanhang bör man ta hänsyn till skogsmarkens nationella betydelse så att exempelvis bebyggelse och järnvägsprojektering inte påtagligt försvårar (stänger inne) skogsmark.

Det nationella miljö kvalitetsmålet Levande skogar.

Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

Miljö kvalitetsmålet har 7 preciseringar som är av relevans för den fysiska planeringen	
<i>Skogsmarkens egenskaper och processer</i>	Skogsmarkens fysikaliska, kemiska, hydrologiska och biologiska egenskaper och processer är bibehållna.
<i>Ekosystemtjänster</i>	Skogens ekosystemtjänster är vidmakthållna.
<i>Grön infrastruktur</i>	Skogens biologiska mångfald är bevarad i samtliga naturgeografiska regioner och arter har möjlighet att sprida sig inom sina naturliga utbredningsområden som en del i en grön infrastruktur.
<i>Variationsrikt odlingslandskap</i>	Odlingslandskapet är öppet och variationsrikt med betydande inslag av hävdade naturbetesmarker och slätterängar, småbiotoper och vattenmiljöer, bland annat som en del i en grön infrastruktur och erbjuder livsmiljöer och spridningsvägar för vilda växt- och djurarter.
<i>Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation</i>	Naturtyper och arter knutna till skogslandskapet har gynnsam bevarandestatus och tillräcklig genetisk variation inom och mellan populationer.
<i>Bevarade natur- och kulturmiljövärden</i>	Natur- och kulturmiljövärden i skogen är bevarade och förutsättningarna för fortsatt bevarande och utveckling av värdena finns.
<i>Friluftsliv</i>	Skogens värden för friluftslivet är värnade och bibehållna.

Frågor att tänka på

1. Bevara skogsområden för olika funktioner vid sidan om produktion, t.ex. biologisk mångfald, lokal hydrologi, friluftsliv, ekologisk spridningskorridor, kulturvärden, luftkvalitet, bullervall.
2. Bevara värdefull skog genom att inrätta naturreservat, biotopskydd och naturvårdsavtal.
3. Flertalet av länets kommuner har tagit fram en lövskogsinventering som visar på var värdefulla lövskogar finns i kommunen.
4. Planera för tillgänglighet till attraktiva skogsområden och informera om kommunens smultronställen.

Lästips och länkar

- Skogsstyrelsen har genomfört inventeringar av naturvärden och kulturlämnningar. Resultaten finns redovisade med kartor och beskrivningar på www.skogsstyrelsen.se, i tjänsterna *Skogens pärlor* och *Skogens källa*.

Skogsstyrelsen anser att uppgifterna bör ingå i underlaget för utformningen av översiktsplaneringen.

4.3.7 Resursanvändning Materialförsörjning

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Bevarande av naturgrus är en precisering av miljökvalitetsmålet Grundvatten av god kvalitet. Det innebär att naturgrusavlagringar av stor betydelse för dricksvattenförsörjning, energilagring eller natur- och kulturlandskapet ska bevaras. Lagstiftningen för naturgrustäkter har skärpts i miljöbalken (kap. 9, 6 f §) och det innebär bland annat att naturgrustäkter inte får tillstånd om det är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt att använda ett annat material för det avsedda användningsområdet. SGU anser att kommunerna kan bidra till miljömålsarbetet genom att införa riktlinjer om att naturgrus inte ska användas om det är möjligt att använda andra material. SGU-rapport 2011:10 om ersättningsmaterial för naturgrus kan användas som stöd vid upphandling etc.

Materialförsörjning och platser för upplag av massor behöver också behandlas ur ett mellankommunalt perspektiv. För att undvika exploatering i dessa områden kan även denna fråga behöva behandlas i ett regionalt sammanhang.

Länsstyrelsen anser att översiktsplanen ska innehålla en materialförsörjningsplan som beskriver hur kommunen resonerar om behovet av materialförsörjning i samband med fortsatt samhällsutbyggnad. Befintliga och möjligheterna till nya täkter i kommunen bör belysas. SGU:s kartläggning av områden med bra bergkvalitet är ett bra underlag för översiktsplanen. Exploatering i dessa områden behöver undvikas varför dessa områden behöver vara redovisade i översiktsplanen framöver.

Frågor att tänka på

1. För att minska uttaget av naturgrus behöver lämpliga områden för bergtäkter pekas ut i planen.
2. Kommunen bör undersöka vilka av dess nuvarande täkter med lämplig lokalisering som har möjlighet att fortsätta leverera material och säkerställa att planeringen tryggar dessa områden för fortsatt materialförsörjning framöver. Bergtäkter som kan leverera ersättningsmaterial till naturgrus till betongstationer bör särskilt uppmärksammas.
3. Kommunen bör också peka ut områden med lämplig lokalisering och god bergkvalitet utifrån SGUs bergkvalitetskartering som möjliga framtid bergmaterialresurser. När dessa platser pekas ut bör hänsyn tas till materialförsörjningen i regionen, inte bara i den enskilda kommunen. Dessa tillgångar bör så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som försvårar framtida utvinning av material (MB 3 kap. 7 §).
4. Möjligheten att samlokalisera bergtäkter och masshanteringscentraler som kan ta hand om överskottsmassor från bygg- och anläggningsprojekt bör övervägas för att optimera transporterna.

5. För att minska långa transporter med lastbil bör behovet av ballastterminaler med tillgång till sjötransport och/eller järnväg undersökas i tätortsregionerna.

Lästips och länkar

- [Modell för att ta fram länsstyrelsens underlag för materialförsörjningsplanering. SGU-rapport 2005:20](#)
- [Ersättningsmaterial för naturgrus – kunskapssammanställning och rekommendationer för användningen av naturgrus. SGU-rapport 2011:10](#)
- [Kartvisaren Ballast](#) samlar SGUs tillgängliga kartunderlag för materialförsörjningsplanering

4.3.8 Energi

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Vi står inför en fortsatt global temperaturökning som till stor del beror på våra utsläpp av växthusgaser med ursprung i vår energianvändning. För att vända utvecklingen på området har Sveriges riksdag och regering antagit ett flertal mål på området.

Mål för den svenska klimat- och energipolitiken till år 2020 är:

- 40 procent minskning av klimatutsläppen
- minst 50 procent förnybar energi
- 20 procent effektivare energianvändning
- minst 10 procent förnybar energi i transportsektorn

Övriga mål för energipolitiken framgår av riksdagens beslut i juni 2002 om riktlinjer för energipolitiken (prop. 2001/02:143).

EU:s klimat- och energipolitik fram till 2020 utgår från målen:

- EU:s utsläpp av växthusgaser ska minska med 20 procent till 2020 jämfört med 1990. Målet kan ökas till 30 procent minskning av utsläppen.
- 20 procent av EU:s energikonsumtion ska komma från förnybara källor år 2020 och andelen biodrivmedel ska samma år vara minst 10 procent.
- EU ska nå ett mål om 20 procents energieffektivisering till år 2020.

I oktober 2014 beslutade EU:s stats- och regeringschefer om ett nytt ramverk för EU:s klimat- och energipolitik fram till år 2030.

Ramverket innehåller bland annat:

- mål om minskade utsläpp av växthusgaser med minst 40 procent till 2030 jämfört med 1990
- mål om minst 27 procent förnybar energi på EU-nivå till 2030
- mål om minst 27 procent ökad energieffektivisering till 2030

Källa: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/energi/mal-och-visioner-for-energi/>

En översikt av relevanta regionala mål, planer och riktlinjer redovisas i rapporten ”[Faktaunderlag med klimatutmaningar för Västra Götaland](#)” som tagits fram inom ramen för arbetet med ”Ett gott liv i ett fossiloberoende Västra Götaland”. Syftet med rapporten är att sammanställa väsentliga delar av det aktuella kunskapsläget för Västra Götaland inom viktiga områden som innebär en stor klimatpåverkan. Underlaget har tagits fram under 2015 i samarbete mellan Länsstyrelsen, Västra Götalandsregionen och forskare från Göteborgs miljövetenskapliga centrum.

Frågor att tänka på

1. Länsstyrelsen anser att det är viktigt att energifrågorna genomsyrar hela översiktsplanen. Därför rekommenderar Länsstyrelsen att energirådgivare och miljöstrateger bjuds in tidigt i planeringsarbetet.
2. Bebyggelse bör lokaliseras med hänsyn till energiförsörjningen, exempelvis genom att undvika kallsänkor. Vid planering av ny bebyggelse bör det också vara möjligt att ansluta till fjärrvärme eller närvärme.
3. Vindkraftsutbyggnad fortsätter i Västra Götaland. Påverkan från de ofta ganska omfattande vindkraftsparkerna stannar inte vid kommungränserna. En samverkan över gränserna krävs därför vid planeringen kring vindkraften.
4. Vid etablering av vindkraft behöver bland annat kalkning av sjöar och våtmarker beaktas. Beroende på om vindkraftverket är igång eller inte, kan det krävas olika avstånd mellan vindkraftverket och den sjö eller våtmark som ska kalkas.
5. Ett visst säkerhetsavstånd krävs mellan vindkraftverk och Svenska kraftnäts anläggningar. Avståndet får inte vara så kort att ett vindkraftverk skulle kunna falla över en kraftledning vid ett haveri. Avstånden måste även vara tillräckliga för säker flygbesiktning samt tillräckliga mellan kraftledningens jordpunkter och jordpunkter i vindkraftsanläggningens uppsamlingsnät. För att upprätthålla en god flygsäkerhet vid besiktningar av luftledningar, rekommenderar Transportstyrelsen att vindkraftverk och master med stag med en totalhöjd lägre än 50 meter placeras minst 100 meter från kraftledningar. Vindkraftverk och master med stag med en totalhöjd över 50 meter bör placeras minst 200 meter från kraftledningar. Avståndet beräknas med utgångspunkt i kraftverksrotorns periferi. För verk med en rotordiameter på 100 meter eller mer bör avståndet mellan torn och ledning vara större än 250 meter.
6. Om det krävs förändringar av läget av regionnätledningar pga. vindkrafts-exploatering, kan det troligtvis innebära att en ny linjekoncession krävs från Energimarknadsinspektionen. Processen är flerårig och konstaderna står beställaren för. För att ansluta ett större antal vindkraftverk, krävs att elnätet byggs ut med nya ledningar och transformatorstationer. Nätägaren behöver därför kontaktas i ett tidigt skede, så att anslutningsmöjligheten undersöks och beaktas i berörda planer i området.

Lästips och länkar

- [Blandstaden, Boverket \(2005\)](#)
- [Compact sprawl, KTH \(2008\)](#)
- [Samhällsbyggande för klimatet, SKL 2011](#)
- [Ekosystemtjänster i stadsplaneringen – en vägledning](#)
- [Fyra stora och tjugo små steg, Energimyndigheten \(2012\)](#)
- [Att integrera hållbarhets- och energifrågor i fysisk planering – metoder och verktyg, rapport Energimyndigheten R 2013:06](#)
- [Energismart samhällsplanering - Föreningen för Samhällsplanering, 2016](#)
- [Portal: SPECIAL – EU-projektet om energismartsamhällsplanering - Föreningen för Samhällsplanering](#)
- [Var byggdes bostäderna? Analys av nybyggda bostäder i 10 kommuner i Västra Götaland, Länsstyrelsens Rapport 2015:39](#)

4.4 NATUR OCH MILJÖ

4.4.1 Stora opåverkade och tysta områden

Länsstyrelsen rekommenderar att översiktsplanerna definierar stora opåverkade och tysta områden. Detta kommer att möjliggöra att pröva förslag om ändrad mark- och vattenanvändning som kan ha en önskad påverkan på sådana områden. Ledning för att definiera stora opåverkade områden på ett enhetligt sätt saknas i lagstiftningen och dess förarbeten liksom i rättspraxis. Begreppet ”stora opåverkade områden” har inte tillmätts någon avgörande betydelse vid prövning av tillståndsgivningen för vindkraftsetablering inom utpekade områden inom en kommun. Kommunen bör därför också beskriva värdena i de stora opåverkade områdena närmare med tydligare riktlinjer i översiktsplanen för att kunna ge vägledning för efterföljande beslut. Bestämmelser till skydd för stora opåverkade områden finns i 3 kap 2§ MB.

4.4.2 Landskap

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Den europeiska landskapskonventionen trädde i kraft 2011 i Sverige. Sverige har förbundit sig att inarbeta konventionens intentioner i sin nationella lagstiftning och politik. Riksantikvarieämbetet har fått i uppdrag att i samarbete med berörda myndigheter påbörja arbetet med att genomföra konventionen i Sverige.

I landskapet möts många olika värden och tillgångar – kulturella, ekologiska, estetiska, sociala och ekonomiska. Landskapskonventionen understryker att landskapet är en gemensam tillgång och ett gemensamt ansvar. Därmed har det också en tydlig demokratisk aspekt, dels för att den lyfter fram landskapets sociala betydelse, dels för att den understryker vikten av att människor kan delta aktivt i värderingen och förvaltningen av landskapet. Den demokratiska aspekten märks också tydligt i den definition av landskap i konventionen: landskap är ”ett område sådant som det

uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer.”

Tillämpningen av landskapskonventionen kan ställa krav på nya typer av planeringsunderlag och samarbetsformer mellan olika parter. Ett sådant är arbetet med grön infrastruktur

Naturvårdsverket har under åren 2011 till 2013 redovisat tre olika regeringsuppdrag om grön infrastruktur. I regeringens proposition 2013/14:141 ”En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster” tydliggörs att regionala handlingsplaner för grön infrastruktur ska tas fram i samarbete mellan berörda landskapsaktörer. Enligt propositionen är syftet med planerna att identifiera naturområden, biotoper, strukturer och element i landskapet som skapar ett ekologiskt sammanhang i landskapet och som utgör förutsättningen för att bevara landskapets biologiska mångfald och främja ekosystemtjänster.

Därefter har regeringen beslutat om tre olika regeringsuppdrag:

- Naturvårdsverket ska i samverkan med andra myndigheter ta fram riktlinjer och genomförandeplan avseende regionala handlingsplaner för grön infrastruktur. (redovisning 1 oktober 2015)
- Länsstyrelserna ska ta fram regionala handlingsplaner för grön infrastruktur (Uppdrag 64 i länsstyrelsernas regleringsbrev, slutredovisning 1 oktober 2017)
- Naturvårdsverkets ska koordinera arbetet med att utveckla en fungerande grön infrastruktur (redovisning senast 1 oktober 2017)

Länsstyrelsen i Västra Götaland deltar tillsammans med tre andra länsstyrelser i en myndighetsgrupp som naturvårdsverket regelbundet samlar för att få synpunkter i arbetet att ta fram riktlinjer och genomförandeplan avseende regionala handlingsplaner för GI. Under hösten kommer dessa fyra länsstyrelser få ett uppdrag från Naturvårdsverket att genomföra förberedelser inför samtliga länsstyrelserns arbete att ta fram regionala handlingsplaner för GI. Samtliga länsstyrelser kommer i januari 2016 att påbörja arbetet med att ta fram regionala handlingsplaner för GI enligt regleringsbrevet i enlighet med de riktlinjer som då ska finnas klara. Kommunerna kommer att vara viktiga aktörer i det fortsatta arbetet med GI.

Trafikverket har tagit fram flera rapporter och utredningar som visar hur landskapskonventionens principer kan tillämpas i infrastrukturplaneringen.

Frågor att tänka på

Gör en landskapskaraktärsanalys där landskapets huvudsakliga innehåll, dess karaktär, egenskaper och värden ges en helhetssyn.

Lästips och länkar

- [Landskap i långsiktig planering—pilotstudie i Västra Götaland \(Trafikverket 2011\)](#)

- [Trafikverkets webbplats om landskap](#)
- [prop 2013714:141](#)

4.4.3 Miljö

Se under rubriken Hälsa och säkerhet.

4.4.4 Naturvård

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

De av Riksdagen beslutade nationella miljö kvalitetsmålen Levande sjöar och vattendrag, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Myllrande våtmarker, Ett rikt växt och djurliv, Hav i balans, Levnade kust och skärgård är alla viktiga mål som bör behandlas i översiktsplanen

Miljö kvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag har 7 preciseringar som är av relevans för den fysiska planeringen	
God ekologisk och kemisk status	Sjöar och vattendrag har minst god ekologisk status eller potential och god kemisk status i enlighet med förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön
Oexploaterade och i huvudsak opåverkade vattendrag	Oexploaterade och i huvudsak opåverkade vattendrag har naturliga vattenflöden och vattennivåer bibehållna.
Ekosystemtjänster	Sjöar och vattendrags viktiga ekosystemtjänster är vidmakthållna.
Strukturer och vattenflöden	Sjöar och vattendrag har strukturer och vattenflöden som ger möjlighet till livsmiljöer och spridningsvägar för vilda växt- och djurarter som en del i en grön infrastruktur
Hotade arter och återställda livsmiljöer	Hotade arter har återhämtat sig och livsmiljöer har återställts i värdefulla sjöar och vattendrag.
Bevarade natur- och kulturmiljövärden	Sjöar och vattendrags natur- och kulturmiljövärden är bevarade och förutsättningar finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena.
Friluftsliv	Strandmiljöer, sjöar och vattendrags värden för fritidsfiske, badliv, båtliv och annat friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad.

Miljö kvalitetsmålet Myllrande våtmarker har 4 preciseringar som är av relevans för den fysiska planeringen	
Ekosystemtjänster	Våtmarkernas viktiga ekosystemtjänster som biologisk produktion, kollagring, vattenhushållning, vattenrening och utjämning av vattenflöden är vidmakthållna.
Återskapade våtmarker	Våtmarker är återskapade, i synnerhet där aktiviteter som exem-

ker och arters spridningsmöjligheter	pelvis dränering och torvtäkter har medfört förlust och fragmentering av våtmarker och arter knutna till våtmarker har möjlighet att sprida sig till nya lokaler inom sitt naturliga utbredningsområde.
Bevarade natur- och kulturmiljövärden	Våtmarkernas natur- och kulturvärden i ett landskapsperspektiv är bevarade och förutsättningarna finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena.
Friluftsliv och buller	Våtmarkernas värde för friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad.

Miljö kvalitetsmålet Ett rikt växt och djurliv har 4 preciseringar som är av relevans för den fysiska planeringen	
Ekosystemtjänster och resiliens	Ekosystemen har förmåga att klara av störningar samt anpassa sig till förändringar, som ett ändrat klimat, så att de kan fortsätta leverera ekosystemtjänster och bidra till att motverka klimatförändringen och dess effekter.
Grön infrastruktur	Det finns en fungerande grön infrastruktur, som upprätthålls genom en kombination av skydd, återställande och hållbart nyttjande inom sektorer, så att fragmentering av populationer och livsmiljöer inte sker och den biologiska mångfalden i landskapet bevaras.
Biologiskt kulturarv	Det biologiska kulturarvet är förvaltad så att viktiga natur- och kulturvärden är bevarade och förutsättningar finns för ett fortsatt bevarande och utveckling av värdena.
Tätorts nära natur	Tätorts nära natur som är värdefull för friluftslivet, kulturmiljön och den biologiska mångfalden värnas och bibehålls samt är tillgänglig för människan.

Frågor att tänka på

I frågor som berör naturvård bör det även tas hänsyn till geologisk naturvärden. Det är särskilt intressant vad gäller Västra Götaland som har en stor geologisk mångfald. Geologiska förutsättningar styr mycket och mycket hur landskapet ser ut vilket ofta förbises i beskrivningar av landskapet. Geologiska förutsättningar bör alltså vara en naturlig del i beskrivning och värdering av landskapets uppbyggnad.

1. Många arter är fridlysta och har ett starkt skydd genom artskyddsförordningen. Skyddet innebär att inte bara arten utan också de miljöer, som en skyddad art är beroende av för sin livscykel, är skyddade. Bebyggelse och andra exploateringar riskerar att skada skyddade arters livsmiljöer, särskilt om kännedom saknas om var de finns. Genom att redan i översiktsplansskedet ha kännedom om sådana arters förekomst, kan man förebygga skador och problem vid detaljplanering. Information om var olika arter har observerats fås lämpligen från Artportalen. Observera att för känsliga arter krävs särskild behörighet eftersom vissa observationer måste hemlighållas.
2. Naturvårdsprogrammen är ett viktigt underlag för att i översiktsplaneringen kunna hantera naturmiljöer med höga värden på en övergripande nivå. För att nationella och regionala mål inom naturvårdsområdet ska kunna få genomslag, behöver översiktsplaneringen baseras på rimligt aktuella un-

derlag. Lämpligen föregås översiktsplanearbetet vid behov av att kommunala naturvårdsprogrammet revideras. Områden som pekas ut i naturvårdsprogrammen bör anses omfattas av bestämmelserna i 3 kap 6 § första stycke MB och ska som sådant så långt som möjligt skyddas mot påtaglig skada.

3. Områden för vilka förhandlingar pågår om inrättande av skydd enligt 7 kap MB bör beaktas i översiktsplaneringen. Det rör sig om naturreservat (tillkommer löpande) och biotopskyddsområden (tillkommer löpande), Natura 2000-områden, djur- och växtskyddsområden, skydd för landskapsbilden, naturminnen och strandskyddsområden. Kommunerna kan enligt 7 kap 11 § MB även själva bilda biotopskyddsområden och naturreservat.
4. Arter som riskerar att på sikt utrotas i Sverige tas upp på Artdatabankens rödlista. Det är lämpligt att ta hänsyn till rödlistade arter i planeringen. För ett urval av rödlistade arter tas särskilda åtgärdsprogram fram och åtgärder vidtas för att öka arternas möjlighet till fortlevnad. En mängd inventeringar av olika arter har genomförts i länsstyrelsens regi det senaste decenniet, många inom ramen för arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter. Av särskilt intresse för översiktsplaneringen är t.ex. inventeringar av utter (fridlyst och rödlistad, redovisas på Artportalen) där spridningsvägar längs vattendragen och faunapassager vid broar har stor betydelse för artens fortlevnad, större vattensalamander (fridlyst enligt artskyddsförordningen, redovisas på Artportalen), arter vid grus- och sandtäkter (Meddelande 2010:17) där de mest värdefulla områdena bör bevaras och flodpärlmussla (rödlistad, redovisas på www.musselportalen.se) som är känsliga för grumling i vattendragen, och beroende av att det finns fria vandringsvägar för lax. Områden som inrymmer arter som är utrotningshotade ska enligt lagmotiven betraktas som ekologiskt särskilt känsliga områden enligt 3 kap 3 § MB. De ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön.
5. Skyddsvärda träd, ofta äldre grova träd såsom ekar och askar t ex är mycket viktiga för den biologiska mångfalden i landskapet och bör i största möjliga mån bevaras. Information om var de växer finns genom de nyligen genomförda inventeringarna av skyddsvärda träd (fristående träd och alléer). Resultaten finns inlagda på kartor som går att hitta på Länsstyrelsens webbsida.
6. Ta ställning till behov av att återskapa/nyskapa våtmarker för att t.ex. ge förutsättningar för bättre fågelliv, övriga naturvärden, rekreation, omhändertagande av dagvatten och förbättrande av vattenkvaliteten i nedströms liggande sjöar och vattendrag. Möjligheterna att kombinera dessa intressen är oftast goda. Ta hänsyn till våtmarkernas omgivande landskap. Störningskänsliga arter kan förekomma. Våtmarkers ekologiska och vattenushållande funktioner påverkas av det omgivande landskapet. Många våtmarksarter är beroende av omgivande naturtyper under delar av sin livscykel.
7. Kartlägg förekomst av hotade arter och beskriv hur deras livsmiljöer, ekosystemen, spridningsvägar samt funktioner och processer ska värnas. Ta

del av inventeringar som finns i [Artportalen](#) och genomför egna inventeringar. Lyft fram [åtgärdsprogram för hotade arter](#).

8. Mer än 50 % av jordens befolkning bor i städer, och andelen växer snabbt. Samhället är dock fortfarande helt beroende av naturen i vårt omland och i staden, som ger oss mat, rent vatten, syre och lagom temperatur. För att kunna leva och må bra i våra städer, behövs både ha natur runt omkring staden och fungerande ekosystem inne i den. Kartlägg ekosystemtjänsterna i staden.

Lästips och länkar

- Det går att söka på Länsstyrelsens webbsida, [Rapportdatabasen](#) för att få upp redan publicerat material angående naturvård. En del gamla rapporter finns inskannade och utlagda på externa webben.
- När det gäller fynd av arter som ingår i åtgärdsprogram (ÅGP) är dessa inlagda på artportalen. Det kan finnas intressanta resultat i miljöövervakningsrapporter. Det är rapporter för gaddsteklar, slåtterängar, rikkärr och ädellövskog från 2009/2010 och framåt. Dessa finns på Länsstyrelsens webbplats som rapporter som går att ladda ner.
- Vägledning kan erhållas från Länsstyrelsen i [Skånes Plan PM](#) om hur artskydd påverkar planering vid framtagande av detaljplaner och Översiktsplaner.
- Värdefulla ängs- och betesmarker har inventerats av Jordbruksverket år 2002-2004, och redovisas i Jordbruksverkets databas TUVÅ. Värdefulla myrmarker redovisas i Naturvårdsverkets Våtmarksinventering (naturvärdesklass 1 och 2) som går att hämta från Miljödataportalen.
- Naturvårdsverket, dåvarande Fiskeriverket och Riksantikvarieämbetet pekade år 2004 ut vattenområden som bedöms vara nationellt särskilt värdefulla, med avsikt att dessas värden ska bevaras och utvecklas inom ramen för miljö kvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag delmål 1 (skydd) och 2 (restaurering).
- [Rätt våtmark på rätt plats, Naturvårdsverkets handbok \(2009\)](#)
- [White o CO City tagit fram en vägledning](#) för hur ekosystemtjänster kan integreras i stadsplaneringen genom att tydliggöra hur frågorna kan komma in i planprocessen.

4.4.5 Klimat

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Klimat- och översvämningsfrågor är högaktuella i planeringen idag och viktiga att beakta i översiktplaneringen. Samhällets sårbarhet och behovet av anpassning för att minska effekterna av ett förändrat klimat och förväntad ökad nederbörd har uppmärksammats alltmer sedan den nationella klimat- och sårbarhetsutredningen kom år 2007. Regeringen arbetar för närvarande med en uppföljning av utredningen och en rad förslag till åtgärder har presenterats i *Underlag till Kontrollstation 2015 för anpassning till ett förändrat klimat*. En reviderad klimatanalys över länet kommer att färdigställas av SMHI under 2015. Klimathänsynen har bland annat

tydliggjorts i nya PBL. I de inledande paragraferna i lagens andra kapitel tillkom skrivningar om att planering ska bedrivas med hänsyn till klimataspekterna. Se även under rubriken Hälsa och säkerhet

Frågor att tänka på

1. Arbeta med klimatanpassning. Effekterna av klimatförändringarna är bl.a. översvämningar, skred, ökat dagvattenflöde, värmeböljor, försämrad kvalitet i ytvattentäkter och risk för utsläpp från avloppssystem.
2. Analys av sådana riskscenarier bör ingå i alla planprocesser. Beakta miljökonsekvenserna av eventuella klimatanpassningsåtgärder.

Lästips och länkar

- [Framtidsklimatet i Västra Götalands län, SMHI 2015](#)
- [Regional plan för klimatanpassning Västra Götalands län](#)
- [Rapporten Västra Götaland i ett förändrat klimat \(Länsstyrelsen Västra Götaland \(2012\)\)](#). Rapporten beskriver länets förväntade klimat år 2100. Rapporten innehåller ett avsnitt om vilka negativa och positiva konsekvenser detta kan medföra för bl.a. bebyggelse och infrastruktur
- [Klimatanpassning i fysisk planering \(Länsstyrelserna 2012\)](#). Skriften är en vägledning med konkreta tips och råd om hur man på kommunal nivå kan arbeta med klimatanpassning.
- [Stigande vatten – en handbok för fysisk planering i översvämningshotade områden \(Länsstyrelsen Västra Götaland 2012\)](#).
- [Konsekvenser på naturvärden av skred-, erosions- och översvämningssåtgärder \(Länsstyrelsen Västra Götaland 2013\)](#).
- [Skyddad natur i ett förändrat klimat. Grön infrastruktur i strandängar och ädellövmiljöer samt klimatanpassad skötsel av skyddad natur \(Länsstyrelsen Västra Götaland 2013\)](#)
- [Bygg för morgondagens klimat \(Boverket 2009\)](#) Exempel på metoder för hur planering och byggande kan anpassas till ett föränderligt klimat.
- [Bygg klimatsäkert Anpassning av planering och byggande, Boverket \(2009\)](#) Exempel på vad en översiktsplan kan innehålla från olycks-, översvämningssynpunkt.
- [Markavvattning och rensning Naturvårdsverket \(Handbok 2009:5\)](#). Handbok för tillämpningen av bestämmelserna i 11 kapitlet i miljöbalken.
- [Havsstrandängar och klimatförändringar - hot och åtgärder](#). Analys av var havsstrandängar kan inta högre marklägen vid havsnivåökning och vilken markanvändning som finns där idag, Länsstyrelsen Västra Götaland.
- [Kulturarv och klimatförändringar i Västra Götaland](#) Rapporten är en beskrivning av ett projekt, en metod för att analysera klimatförändringarnas påverkan på kulturarvet inom Västra Götalands län.

- [Hotade maritima kulturmiljöer - översiktlig probleminventering inom låglänta kustnära områden](#). Översiktlig probleminventering inom låglänta kustnära områden.
- [Klimatanpassning av Viskan avrinningsområde - pilotprojekt](#) Projektet beskriver hur området längs Viskan påverkas av ett förändrat klimat.
- [Riskhänsyn vid hantering av översvämningsskador](#), Göteborgs stad, COWI 2015
- [Länsstyrelses Webb GIS](#) . Här finns Vattenarkivet som visar markavvattning i Västra Götalands län.
- [Om Länsstyrelsens vattenarkiv](#). Om vad ett markavvattningsföretag är och hur man beställer material.
- På [Klimatanpassningsportalen](#) finns information om klimatanpassning samlad. Portalen är ett samarbete mellan bl.a. Naturvårdsverket, Boverket, SMHI, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och SGI.

4.4.5 Hav, yt- och grundvatten

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

De av Riksdagen beslutade nationella miljö kvalitetsmålen Grundvatten av god kvalitet, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ingen övergödning, levande sjöar och vattendrag är alla viktiga utgångspunkter för den översiktliga planeringen.

Målet Grundvatten av god kvalitet har 6 preciseringar som är av relevans för den fysiska planeringen	
Grundvattnets kvalitet	Grundvattnet är med få undantag av sådan kvalitet att det inte begränsar användningen av grundvatten för allmän eller enskild dricksvattenförsörjning.
God kemisk grundvattenstatus	Grundvattenförekomster som omfattas av förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön har god kemisk status.
Kvaliteten på utströmmande grundvatten	Utströmmande grundvatten har sådan kvalitet att det bidrar till en god livsmiljö för växter och djur i källor, sjöar, våtmarker, vattendrag och hav.
God kvantitativ grundvattenstatus	Grundvattenförekomster som omfattas av förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön har god kvantitativ status.
Grundvattennivåer	Grundvattennivåerna är sådana att negativa konsekvenser för vattenförsörjning, markstabilitet eller djur- och växtliv i angränsande ekosystem inte uppkommer.
Bevarande av naturgrusavlagringar	Naturgrusavlagringar av stor betydelse för dricksvattenförsörjning, energilagring, natur- och kulturlandskapet är fortsatt bevarade.

Målet Hav i balans samt levande kust och skärgård har 7 preciseringar som är av relevans för den fysiska planeringen	
God miljöstatus	Kust- och havsvatten har god miljöstatus med avseende på fysikaliska, kemiska och biologiska förhållanden i enlighet med

	havsmiljöförordningen (2010:1341).
God ekologisk och kemisk status	Kustvatten har minst god ekologisk status eller potential och god kemisk status i enlighet med förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön.
Ekosystemtjänster	Kusternas och havens viktiga ekosystemtjänster är vidmakthållna
Grunda kustnära miljöer	Grunda kustnära miljöer präglas av en rik biologisk mångfald och av en naturlig rekrytering av fisk samt erbjuder livsmiljöer och spridningsvägar för växt- och djurarter som en del i en grön infrastruktur.
Hotade arter och återställda livsmiljöer	Hotade arter har återhämtat sig och livsmiljöer har återställts i värdefulla kust- och havsvatten.
Bevarade natur- och kulturmiljövärden	Havs-, kust- och skärgårdslandskapens natur- och kulturvärden är bevarade och förutsättningar finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena.
Friluftsliv och buller	Havs-, kust- och skärgårdslandskapens värden för fritidsfiske, badliv, båtliv och annat friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad.

Målet Ingen övergödning har 8 preciseringar som är av relevans för den fysiska planeringen	
Påverkan på havet	Den svenska och den sammanlagda tillförseln av kväveföreningar och fosforföreningar till Sveriges omgivande hav underskrider den maximala belastning som fastställs inom ramen för internationella överenskommelser
Påverkan på landmiljön	Atmosfäriskt nedfall och brukande av mark inte leder till att ekosystemen uppvisar några väsentliga långsiktiga skadliga effekter av övergödande ämnen i någon del av Sverige.
Tillstånd i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten	Sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten uppnår minst god status för näringsämnen enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön

Levande sjöar och vattendrag, nämns under naturmiljö.

En av grundtankarna med den nya vattenförvaltningen är att planering och andra åtgärder ska följa vattnets gränser för att underlätta att genomföra kostnadseffektiva åtgärder. Detta ställer högre krav än tidigare på kommuner och andra aktörer att samarbeta över läns- och kommungränserna. Vattenfrågorna är typiskt mellankommunala; därför krävs mellankommunalt samarbete i vattenplaneringen. Som en del i den nya vattenförvaltningen har *vattenråd* bildats. Vattenmyndigheten ansvarar för samordningen i Västerhavets vattendistrikt där Västra Götalands län ingår. Sverige ska få ett nytt system för statlig fysisk planering av havet och bestämmelser om planeringen kommer i en ny förordning. Under 2013 arbetade länsstyrelsen med att samla in planeringsunderlag med hjälp av kustkommunerna som ska ligga till grund för en nulägesbeskrivning och ett havsplaneprogram som väntas tas fram under 2015. Se under rubriken MKN för vatten.

Beträffande grundvatten är SGU expertmyndighet och ansvarig för miljökvalitetsmålet *Grundvatten av god kvalitet*. Miljökvalitetsmålet för grundvatten innebär

bl.a. att ett bra skydd ska finnas för naturgrusavlagringar och andra geologiska formationer av stor vikt för nuvarande eller framtida dricksvattenförsörjning.

Frågor att tänka på

1. Det är angeläget att kommunerna redovisar vattenanvändningen inom det område där statens och kommunens planeringsområde sammanfaller. Dels för att ge vägledning inför prövning av tillståndspliktiga verksamheter och för detaljplaner och bygglov som berör vattenområdet men också för att redovisa kommunala ställningstaganden eller avvikande synpunkter på nationella intressen i havet inför havsplaneringen. Eftersom vatten så tydligt är en gemensam resurs finns många fördelar med att göra detta till en samverkansfråga över kommungränserna. För att planeringen ska bli heltäckande behöver exempelvis översvämningsproblematik, identifieras och användas som en planeringsförutsättning.
2. Utgå ifrån miljökvalitetsnormerna för vatten. Kartlägg och redovisa tydligt statusen för kommunens vatten med hjälp av databasen [VISS](#), integrera relevanta åtgärder från [Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram](#) för de vattendistrikt som kommunen berörs av. Redovisa hot, konflikter och kumulativa effekter för vattenförekomsterna både uppströms och nedströms i avrinningsområdena.
3. Vissa vattentäkter har under senare år fått skyddsområden. Översiktsplaneringen ska ta hänsyn till dessa. För de vattentäkter, som inte har något skyddsområde eller där skyddsområdet är gammalt, bör kommunen ta ställning till skyddsbehoven och i översiktsplaneringen se till att exploateringar och andra åtgärder inte påverkar täkterna på ett skadligt sätt.
4. I översiktsplaneringen bör de grunda havsbottnarnas betydelse som lek- och uppväxtområden för många fiskarter beskrivas. Sambandet mellan havs- och sötvattenområdena bör lyftas fram som *ekologiskt känsliga områden*. I planeringen av havsområden bör det också föras ett resonemang om hur man tänker sig att hantera muddermassor och var man tänker att de ska tippas. Detta gäller även arbete med eventuella fördjupningar av farleder. Underlag kommer att bli tillgängligt efterhand som Havs- och vattenmyndighetens havsplanering framskrider.
5. Dagvattnet behöver också hanteras, eftersom nya krav har tillkommit pga. prognoser för klimatförändringarna. När ny bebyggelse planeras i anslutning till befintliga verksamhetsområden, bör kommunen redogöra för om det finns begränsningar i befintliga system för att ta emot mer dagvatten. Där helt nya områden planeras, bör principerna för omhändertagande av dagvatten redovisas för varje område och en vidare analys av risken för omgivningspåverkan behöver göras. En konsekvensanalys av relevanta årsregn ska alltid göras vid planering av nya områden, vilket behöver anges i översiktsplanen.
6. Beskriv kommunens vattenförsörjning, från grund- och ytvatten samt konstgjort grundvatten, och den problematik som rör denna. Hot mot vattenresurs kan vara avfallsdeponier, radon, saltvatteninträngning eller enskilda avlopp. Peka ut områden av vikt för den framtida vattenförsörjning-

en, och ange verksamheter som inte är lämpliga där och skyddsåtgärder för ny och befintlig bebyggelse.

7. Skydda framtida dricksvattentillgångar från föroreningar och exploatering genom att upprätta s.k. skyddsområden. Grusåsar och andra formationer i landskapet där det finns grundvatten behöver också skyddas från exploatering. Tänk dock på att sand- och grustäkter kan ha höga naturvärden för t.ex. sandlevande bin.
8. Identifiera värdefulla marina miljöer och kust- och skärgårdsmiljöer. Bilda natur- och kulturresevat för att skapa ett långsiktigt skydd för särskilt värdefulla områden.
9. Kommunerna har möjlighet att själva planera för anläggande av våtmarker och utjämningsmagasin som dels begränsar övergödning och gynnar biologisk mångfald, dels minskar risk för översvämningar nedströms. Anläggande av våtmarker är viktiga för att uppnå miljökvalitetsmålet Myllrande våtmarker.

Lästips och länkar

- [Planera för bättre vatten](#)
- [Vattenförsörjningsplaner – innebörd och innehåll.](#)
- [Handbok om vattenskyddsområde](#)
- [Samverkansplan för värdefulla kust- och havsområden](#)
- [Kustområdet och skärgården i Bohuslän](#)
- [Länsstyrelsen Skåne PM om dagvatten](#)
- [P110 Avledning av spill-, drän- och dagvatten](#)
- [Information om anläggande av våtmarker.](#) Se även Jordbruksverkets regler för anläggande av våtmarker. (Det finns endast begränsade möjligheter att söka stöd år 2014)
- [Havs- och vattenmyndighetens webbplats.](#) Här finns vägledande dokument inom miljöbalkens område, t.ex. handbok om vattenverksamhet och information om den statliga havsplaneringen,.
- [Miljösamverkan Sveriges webbplats.](#)

4.4.6 Friluftsliv

De gröna värdena i samhället består inte enbart av naturvård och ekologi, utan är i lika hög grad en fråga om friluftsliv och folkhälsa. Planeringen för friluftslivet bör därför gå hand i hand med naturvårdens intressen. Spridningskorridorer för djur och växter kan också bli utmärkta ”spridningskorridorer” för människan, med gångvägar och leder av olika slag. Grön- och friluftsområden vid tätorter kan bli en bra plats för såväl barn och vuxna som representanter för flora och fauna.

De perspektiv som bör behandlas är hämtade ur regeringens proposition *Framtidens friluftsliv* från 2009. Där redovisas mål med särskild relevans för samhällsplaneringen:

- Naturen är tillgänglig för alla

- Natur för friluftsliv – långsiktig planering och hållbart brukande
- Tätortsnära natur
- Landsbygdsutveckling och regional tillväxt
- Skyddade områden
- Fysisk aktivitet och folkhälsa.

Lästips och länkar

- [Kunskapsbanken Boverket - Tema nationella mål-friluftsliv](#)

4.5 INFRASTRUKTUR

4.5.1 Transporter

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

De av riksdagen antagna transportpolitiska målen innebär att Miljökvalitetsmålet *Begränsad klimatpåverkan* liksom övriga miljökvalitetsmål ingår som en del av ett så kallat hänsynsmål. Hänsynsmålet och Tillgänglighetsmålet är numera två jämbördiga mål inom transportpolitiken som ska säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. ("Mål för framtidens resor och transporter, prop. 2008/09:93")

Transportsektorn är den största utmaningen för att nå de nationella energi- och klimatmålen. Trafikverket har visat att transportsnål samhällsplanering krävs och att denna åtgärd kan stå för cirka en tredjedel av den minskning av fossila bränslen som krävs för att transportsektorn ska kunna uppnå sina mål. Viktiga aspekter är bland annat förtätning, stationsnära lägen, intermodalitet, stråkplanering, blandstadsstruktur samt cykel- och gångvägsåtgärder. Länsstyrelsen och Trafikverket vill medverka i samhällsplaneringens tidiga skeden för att diskutera dessa frågor. Generellt är det önskvärt att kommunen i översiktsplaneringen gör bedömningar av befolkningsutveckling och bostadsbyggande. Bedömningen utgör därefter ett underlag för en bedömning av kommande trafikutveckling.

Västra Götalandsregionen beslutade 2012 ett *Regionalt trafikförsörjningsprogram för Västra Götalandsregionen*. Huvudprincipen för planering av trafik är att trafiken ska koncentreras till stråk där förutsättningar för ökat resande är goda. Ett av de centrala målen för kollektivtrafiken i Västra Götaland är att marknadsandelen ska öka och resandet ska fördubblas fram till år 2025

Enligt den nya lagstiftningen för planering av transportinfrastruktur bedrivs en sammanhållen fysisk planprocess med förberedande studie och därefter eventuell väg- eller järnvägsplan. Översiktsplaneringen och planeringen för transportinfrastruktur behöver samordnas i samband med förberedande studier, så kallade åtgärdsvalsstudier. Samordning behövs också mellan översiktsplaneringen och den fysiska planeringsprocessen för vägar och järnvägar.

Trafikverket bildades den 1 april 2010 och samtidigt avvecklades Banverket, SIKa och Vägverket. Från och med den 1 januari 2011 tog Trafikverket över Rikstrafikens och Rederinämndens uppgifter.

Frågor att tänka på

1. Kommunikationerna är en av de viktigaste faktorerna som knyter samman kommunerna i regionen och är därmed även en regional angelägenhet. En aktiv planering med stöd av PBL är nödvändig för att åstadkomma ett hållbart transportsystem. Översiktsplanen är således ett utmärkt verktyg i arbetet med hur transportinfrastrukturen ska utvecklas på lång sikt och hur kommunen tänker ta hänsyn till nationella transportpolitiska mål. Planen ska vara vägledande för framtida beslut som rör transportsystemets utveckling.
2. Utvecklingen av ett samhällsekonomiskt effektivt och långsiktigt hållbart transportsystem bör i mesta möjliga mån samordnas med planering av markanvändning, bostadsförsörjning och övrig samhällsplanering. Det gäller särskilt mot bakgrund av de förändringar i PBL som styr de kommunala översiktsplanerna. Planeringen har förändrats mot ett mer strategiskt angreppssätt med ökad hänsyn och samordning av regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling inom kommunen. Om länets alla kommunalförbund i framtiden tar fram strukturbilder, kan de tjäna som ett stöd för att planera en hållbar utveckling av kommunikationerna. I dagsläget har alla kommunalförbund inom ramen för arbetet med delregionala målbilder utarbetat en målbild för kollektivtrafiken och ett kollektivtrafikprogram, *Målbild K2025*. Således finns det möjligheter att anpassa planeringen utifrån ett regionalt kollektivtrafikperspektiv.
3. Ovanstående är särskilt aktuellt med anledning av pågående arbete med upprätta förslag till trafikslagsövergripande länsplaner för regional transportinfrastruktur för perioden 2014–2025. Det som sedan beslutas i regional och nationell plan för transportinfrastruktur behöver också avspeglas i kommunens översiktliga planering och detaljplanering samt övrig markanvändning.
4. Det är av stor vikt att öka kollektivtrafikens andel för att få ett mindre miljöbelastande transportsystem. Den behöver vara en grundläggande förutsättning för den fortsatta utvecklingen i kommunen. Ett bra exempel där kommuner har tillämpat mellankommunal planering inom infrastrukturområdet är projektet Ostkustbanan, sträckan mellan Gävle och Sundsvall.
5. När översiktsplanering påbörjas bör kontakt tas med Trafikverket för att tidigt hitta de områden där särskild hänsyn behöver tas till trafiksystemets begränsningar. Generellt är det önskvärt att kommunen i översiktsplaneringen gör bedömningar av befolkningsutveckling och bostadsbyggande. Det ger ett underlag för en bedömning av kommande trafikutveckling.

Väg och järnväg

För väg och järnvägsplanering behövs i översiktsplaneringen en genomgång av de väg- och järnvägsnät som kan behöva förstärkas och förändras. För dessa behövs markreservat i översiktsplaneringen för att underlätta ett framtida genomförande.

Cykel

Planering för ökad och säkrare cykelanvändning är angeläget. I översiktsplaneringen kan kommunen med fördel anges de stråk där förbättring av cykelmöjligheterna är angelägna. De vanligaste cykelresorna är arbetsresor, handelsresor, fritidsresor och skolresor, men sannolikt finns även förutsättningar för attraktiva stråk för turistcykling som kan lyftas fram i översiktsplaneringen.

Kollektivtrafik

Kollektivtrafiken kan med fördel bli en del av översiktsplaneringen. Med en tydlig redovisning av stråk som kan få en god turtäthet och hastighet fås ett underlag för bebyggelseplaneringen. Med en tydlig koppling mellan bebyggelseplanering och kollektivtrafik kommer dessa att kunna stödja varandra. Det ger bebyggelseområden med bättre tillgänglighet och underlag för en bättre kollektivtrafik och därmed förutsättningar för att kollektivtrafiken ska användas mer och biltrafiken minska. Kopplingen bebyggelse och kollektivtrafik är därför angelägen i översiktsplaneringen. Bytespunkter mellan kollektivtrafiklinjer och med andra färdmedel är en viktig fråga. Det kan handla om behov av terminaler och av infartsparkeringar för bil och cykel.

Västra Götalandsregionen har tagit fram tillgänglighetskartor som illustreras möjligheterna att ta sig med bil eller kollektivtrafik till olika platser i Västra Götaland med omnejd.

Flyg

Översiktsplanen behöver redovisa vilka ytor i kommunen som berörs av flygtrafiks intressen.

Gods

För godstrafiken ökar i allmänhet behovet av terminaler och platser för säker uppställning med mera, vilket bör beaktas i översiktsplaneringen.

Elektroniska kommunikationer

Inom området elektroniska kommunikationer rekommenderar den statliga myndigheten Post- och telestyrelsen (PTS) att det är lämpligt att kontakta operatörer och ledningsägare för att få närmare kännedom om befintliga och planerade ledningsnät och kommunikationsstråk. Det gäller TeliaSonera, Tele2, Telenor, Tre, NET 1 samt Teracom. Därutöver förvaltar länsstyrelsen ett basnät för beredskapsändamål. Närmare uppgifter om dess utbredning lämnas av länsstyrelsen och bevakas i samband med samråd av planer.

Uppgifter avseende befolkningen och arbetsplatsernas tillgång till bredband kan erhållas hos Västra Götalandsregionen.

Lästips och länkar

Metoder och underlag för transportsnål samhällsplanering hittas ibland annat i:

- [Hållbart resande i praktiken. \(Trafikverket och SKL\)](#)
- [Handbok i bilsnål samhällsplanering \(Lunds kommun\)](#)
- [Trafikalstringsverktyget på Trafikverkets webbplats.](#)
- [Prop. 2011/12:118, planeringssystem för transportinfrastruktur](#)
- [Västra Götalandsregionens trafikförsörjningsprogram](#)
- [Västra Götalandsregionen webbsida regionala infrastrukturplaneringen.](#)
- [Västra Götalandsregionens tillgänglighetsatlas.](#)
- [VGR bredbands tillgänglighet](#)
- [Transportsystemet i samhällsplaneringen \(Trafikverket 2013\).](#) Ett trafikslagsövergripande underlagsmaterial för väg, järnväg, luftfart och sjöfart.

4.5.2 Krisberedskap och säkerhet

Se under ämnesrubriken Hälsa och säkerhet

4.5.3 Dricksvatten

Se även under ämnesrubriken Hav, yt- och grundvatten

Kommunernas skyldighet att ta ansvar för vatten och avlopp har varit reglerat i lagstiftning sedan mitten på 50-talet. Skyldigheten har tidigare gällt då vatten eller avlopp behövde lösas i ett större sammanhang för att skydda människors hälsa. Sedan 2007, då lagen om allmänna vattentjänster (LAV [Lag 2006:412 om allmänna vattentjänster](#)) trädde i kraft, har kommunens skyldighet ökat genom att skyddet av miljön vid sidan om skyddet för människors hälsa infördes som ett skäl för när en kommunal skyldighet inträder att ordna en allmän VA-anläggning. Enligt Vattendirektivet – (Åtgärd 37) ställs det ett särskilt krav på kommunerna att upprätta vattenförsörjningsplan och avloppsplan. Vattenförsörjningsplaner definieras i miljömålen Levande sjöar och vattendrag och Grundvatten av god kvalitet. Syftet med vattenförsörjningsplaner är att trygga en långsiktig försörjning av dricksvatten. Genom att koppla ihop samhällsplanering med vattenförsörjning kan man också effektivisera vattenanvändningen.

Länsstyrelsen har tagit fram [Guide för vattenförsörjningsplan och checklista](#).

Vid förtätning/exploatering/nybyggnad/landsbygdsutveckling av strandnära lägen av bebyggelseområden är det viktigt att kommunen beaktar kommunens eventuella skyldighet att tillhandahålla vatten eller avlopp för området. Är miljö- eller hälsoskyddskriterierna enligt Lagen om allmänna vattentjänster uppfyllda är det ett kommunalt ansvar. Att bortse från skyldigheten idag kan leda till dyrare lösningar i framtiden.

4.5.4 Energidistribution

Bakgrund och relevanta nationella och regionala mål

Svenska Kraftnät följer de [försiktighetsprinciper](#) som Strålsäkerhetsmyndigheten tillsammans med Arbetsmiljöverket, Boverket, Elsäkerhetsverket och Socialstyrelsen rekommenderar.

Vid all nyprojektering av 220 och 400 kV växelströmsledningar i det svenska stamnätet tillämpas en magnetfältspolicy som innebär att 0,4 mikrotlesla är högsta magnetfältsnivå vid bostäder eller där människor vistas varaktigt. För att säkert följa Svenska kraftnäts magnetfältspolicy ska ny bebyggelse där människor vistas varaktigt placeras minst 130 meter från en 400 kV-ledning. Dessa avstånd är baserade på maximerat årsmedelströmvärde och är att anse som en rekommendation till den beslutande myndigheten. Kommunen behöver ta hänsyn till transformatorstationer och ledningsstråk vid sin planering av ny bebyggelse.